
PLAN ROZWOJU LOKALNEGO 2007-2013

GMINA NAREW

LUTY 2008

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	2
1. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego.....	8
2. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze Gminy Narew.....	9
2.1. <i>Informacje ogólne</i>	9
2.2. <i>Demografia Gminy Narew</i>	11
2.3. <i>Środowisko naturalne</i>	14
2.4. <i>Rolnictwo</i>	18
2.5. <i>Gospodarka</i>	23
2.6. <i>Kultura, turystyka i szkolnictwo w Gminie Narew</i>	27
2.7. <i>Infrastruktura techniczna w Gminie Narew</i>	32
3. Problemy gminy oraz zadania służące ich rozwiązaniu.....	39
3.1. <i>Problemy społeczno-gospodarcze w Gminie Narew</i>	39
3.2. <i>Aktualny harmonogram zadań do realizacji w okresie 2008-2013</i>	43
4. Realizacja zadań i projektów oraz potencjalne źródła ich finansowania.....	47
4.1 <i>Projekty zrealizowane w latach 2004-2007</i>	47
4.2. <i>Zadania planowane na okres 2008-2013</i>	49
5. Powiązanie projektów z innymi dokumentami strategicznymi na poziomie kraju województwa oraz powiatu.....	55
5.1. <i>Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia</i>	55
5.2. <i>Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego</i>	55
5.3. <i>Strategia Rozwoju Powiatu Hajnowskiego</i>	56
5.4. <i>Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Regionu Puszczy Białowieskiej</i>	56
5.5. <i>Programy strategiczne Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi</i>	57
6. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Planu Rozwoju Lokalnego.....	58
6.1. <i>Wskaźniki w latach 2004-2007</i>	58
6.2. <i>Wskaźniki w latach 2008-2013</i>	59
7. Plan finansowania projektów do realizacji.....	60
7.1. <i>Okres 2004-2007</i>	60
7.2. <i>Okres 2008-2013</i>	61
7.3. <i>Kondycja finansowa Gminy Narew</i>	62
8. System wdrażania.....	64
9. Sposoby monitorowania, aktualizacji, oceny i komunikacji społecznej.....	65
Bibliografia.....	68

WSTĘP

Polityka strukturalna Unii Europejskiej.

Celem polityki strukturalnej Unii Europejskiej jest zmniejszenie dysproporcji pomiędzy państwami bardziej i mniej rozwiniętymi i zapewnienie godnych warunków życia mieszkańcom. Oznacza to dążenie do niwelowania różnic w rozwoju między poszczególnymi regionami UE.

Polska wstępując w maju 2004 roku do Unii Europejskiej włączyła się w realizację jednej z najważniejszych polityk europejskich, tj. polityki spójności, której celem jest promowanie harmonijnego rozwoju całego terytorium Wspólnoty. Mają temu służyć działania prowadzące do zmniejszenia dysproporcji w rozwoju poszczególnych regionów, a tym samym do wzmocnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Wspólnoty. Dzięki odpowiedniej realizacji działań w ramach polityki spójności oraz przy wsparciu finansowym funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, Polska ma szansę na odrobienie zaległości rozwojowych oraz znaczne przyspieszenie procesów zmierzających do osiągnięcia konwergencji z innymi regionami i krajami Wspólnoty.

Podstawowym dokumentem strategicznym kraju na lata 2007 – 2013 są *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO)*. Dokument prezentuje analizę sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, formułuje najważniejsze wyzwania dla kraju w perspektywie kolejnych lat oraz określa cele zmierzające do osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej z krajami i regionami Wspólnoty. Ponadto NSRO prezentuje alokację środków finansowych na poszczególne programy oraz ramy systemu realizacji. Dodatkowo przedstawiono w nim opis programów operacyjnych, realizujących zakładane cele.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013

Celem strategicznym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski w ramach Unii Europejskiej

i wewnątrz kraju. Zgodnie ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty, tj. dokumentem ustalającym wspólnotowe priorytety polityki spójności na lata 2007-2013, działania realizowane za pośrednictwem NSRO będą służyć realizacji najważniejszych priorytetów Wspólnoty, sformułowanych w odnowionej Strategii Lizbońskiej. Na poziomie strategicznym NSRO działania sprzyjające osiągnięciu założeń Strategii Lizbońskiej realizowane będą w następujących obszarach:

- ✚ ***Cel 1 NSRO – Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa.*** Wspierane będą przedsięwzięcia sprzyjające modernizacji polskiego systemu instytucjonalno – regulacyjnego oraz wpływające na rozwijanie dialogu i partnerstwa społecznego.
- ✚ ***Cel 2 NSRO – Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej.*** Podejmowane będą kroki służące tworzeniu większej liczby lepszych miejsc pracy.
- ✚ ***Cel 3 NSRO – Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski.*** Prowadzone będą działania sprzyjające uczynieniu z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca dla inwestycji i pracy.
- ✚ ***Cel 4 NSRO – Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym w szczególności sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług.*** Promowane będą wiedza i innowacje na rzecz wzrostu gospodarczego.
- ✚ ***Cel 5 NSRO – Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.*** Prowadzone będą działania na rzecz uczynienia z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca dla inwestycji i pracy oraz wspierania wiedzy i innowacji na rzecz wzrostu gospodarczego.
- ✚ ***Cel 6 NSRO – Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.*** Interwencja będzie ukierunkowana również na tworzenie z Polski bardziej atrakcyjnego miejsca dla inwestycji i pracy.

Dążeniem NSRO jest uwypuklenie potrzeby inwestowania w obszary o wysokim potencjale wzrostu warunkującego sukcesywne osiąganie poziomu rozwoju gospodarczego zbliżonego do bogatych państw Unii Europejskiej.

Obok działań o charakterze prawnym, finansowym i instytucjonalnym cele NSRO będą realizowane za pomocą następujących instrumentów programowych:

Nazwa programu	Skrót	Źródło finansowania
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	PO IiŚ	EFRR i FS
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka	PO IG	EFRR
Program Operacyjny Kapitał Ludzki	PO KL	EFS
16 Regionalnych Programów Operacyjnych	RPO	EFRR
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej	PO RPW	EFRR
Program Operacyjny Pomoc Techniczna	PO PT	EFRR
Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej	PO EWT	EFRR

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

FS – Fundusz Spójności

Wyżej wymienione programy operacyjne będą zarządzane na poziomie kraju, a w przypadku RPO zarządzane na poziomie 16 regionów. Wszystkie programy stanowią podstawowy poziom operacyjny NSRO. Będą zatem przyczyniać się do realizacji celu strategicznego oraz horyzontalnych celów szczegółowych nakreślonych w tym dokumencie, a jednocześnie wytycznych przyjętych w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego (RPOWP)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego rozwija cele NSRO, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację polityki regionalnej województwa podlaskiego, które będą uruchamiane z udziałem funduszy strukturalnych w latach 2007-2013.

W oparciu o analizę cech społeczno-gospodarczych województwa oraz w kontekście polityki spójności społeczno-ekonomicznej całej Wspólnoty, sformułowane zostały cele i strategie zmierzające do ich osiągnięcia. RPOWP określa również spodziewane efekty realizacji programu w przebiegu procesów rozwojowych, wskazuje kierunki i wielkość planowanego zaangażowania środków funduszy strukturalnych oraz określa sposób koordynacji i wdrażania pomocy strukturalnej w całym okresie realizacji programu.

Celem strategicznym RPOWP jest zwiększenie tempa wzrostu gospodarczego w celu tworzenia nowych miejsc pracy przy poszanowaniu i zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego naszego regionu. Powyższy cel realizowany będzie poprzez następujące priorytety rozwoju i wynikające z nich działania:

Priorytet I – Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie

Działanie 1.1. Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności i inwestycji

Działanie 1.2. Region atrakcyjny inwestycjom

Działanie 1.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu

Działanie 1.4. Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw

Priorytet II – Rozwój infrastruktury transportowej

Działanie 2.1. Rozwój transportu drogowego

Działanie 2.2. Rozwój transportu lotniczego

Działanie 2.3. Rozwój transportu publicznego

Działanie 2.4. Rozwój transportu kolejowego

Priorytet III – Rozwój turystyki

Działanie 3.1. Rozwój atrakcyjności turystycznej regionu

Działanie 3.2. Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw z branży turystycznej

Priorytet IV – Społeczeństwo informacyjne

Priorytet V – Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

Działanie 5.1. Rozwój regionalnej infrastruktury ochrony środowiska

Działanie 5.2. Rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska

Priorytet VI – Rozwój infrastruktury społecznej

Działanie 6.1. Rozwój infrastruktury z zakresu edukacji

Działanie 6.2. Rozwój infrastruktury z zakresu opieki zdrowotnej

Działanie 6.3. Infrastruktura z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego

Priorytet VII – Pomoc techniczna

Działanie 7.1 Wsparcie procesu wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego

Działanie 7.2 Działania informacyjne i promocyjne

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 będzie realizowany na terenie całego kraju. Podstawą realizacji założeń strategicznych Programu, opisanych w Krajowym Planie Strategicznym Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, będą działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach czterech osi priorytetowych. Wszystkie te działania będą współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz ze środków krajowych przeznaczonych na ten cel w ustawie budżetowej.

W ramach priorytetowych kierunków wsparcia obszarów wiejskich UE, zdefiniowano cztery osie:

- Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego,
- Oś 2: Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich,
- Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej,
- Oś 4: Leader.

Powyższe kierunki wsparcia w pełni odzwierciedlają potrzeby Polski w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i ustanawiają podstawowe sfery, wokół których zostaną zaprogramowane szczegółowe instrumenty wsparcia. W każdej z osi priorytetowych zdefiniowane są poszczególne działania, zawierające szczegółowe dane na temat wspieranych działań, grup docelowych oraz sposobu finansowania projektów.

Plan Rozwoju Lokalnego

W Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Narew na lata 2007 – 2013 została przeprowadzona analiza obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, z wyszczególnieniem najważniejszych problemów. Następnie zostały przedstawione priorytety rozwoju oraz zadania, których realizacja służyć będzie poprawie obecnej sytuacji. Ponadto dokonana została ocena realizacji założeń w Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Narew na lata 2004-2006

Realizacja zadań zawartych w Planie Rozwoju Lokalnego zależy od wielu czynników a m.in. od zasobów finansowych Gminy Narew, od akceptacji zgłaszanych wniosków przez instytucje oceniające projekty i wnioski o dofinansowanie inwestycji oraz od możliwości dofinansowania przedsięwzięć ze źródeł innych niż fundusze strukturalne Unii Europejskiej.

1. OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.

Obszarem, którego dotyczy niniejszy Plan Rozwoju Lokalnego jest Gmina Narew, której dokładne położenie geograficzne zostanie określone w dalszej części Planu. Czas realizacji niniejszego Planu Rozwoju Lokalnego wpisuje się w bieżący okres programowania Unii Europejskiej 2007 – 2013.

Program Rozwoju Lokalnego identyfikuje problemy występujące na terenie Gminy Narew oraz sposoby i możliwości ich rozwiązania poprzez inwestycje na terenie gminy.

Położenie Gminy Narew.

2. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA NA OBSZARZE GMINY NAREW.

2.1 Informacje ogólne.

Gmina Narew położona jest w południowo – wschodniej części województwa podlaskiego w powiecie hajnowskim. Największą miejscowością gminy jest miejscowość Narew oddalona o około 40 km od miasta wojewódzkiego Białystok i o około 20 km od miasta powiatowego Hajnówka. Gmina Narew graniczy od zachodu z gminami Zabłudów i Bielsk Podlaski, od północy z gminą Michałowo, od wschodu z gminą Narewka, a od południa z gminami Czyże i Hajnówka. Leży ona na szlaku drogi krajowej Białystok – Białowieża, w obrębie Puszczy Białowieskiej. Powierzchnia gminy wynosi **24 179 ha** i zaliczana jest do największych obszarowo gmin Podlasia. Gęstość zaludnienia w gminie wynosi **17,3 osób/km²** i należy do najniższych w Polsce.

Początki Narwi, dawnego królewskiego miasta sięgają średniowiecza. Od nazwy miejscowości wywodzi się nazwa rzeki Narew. Miejscowość otrzymała prawa miejskie wzorowane na prawie chełmińskim 27 czerwca 1514 r. Aktem tym mieszczanie zostali uwolnieni od podatków (poza czynszem płaconym od włóki). Do ich obowiązków należało odtąd podejmowanie króla Zygmunta Starego w czasie jego pobytu w mieście. W 1529 roku Narew otrzymała z rąk Zygmunta Starego prawo magdeburskie. Wtedy to zostały też określone uprawnienia wójta – wymierzanie osadnikom gruntów pod uprawę, zarządzanie miastem wspólnie z radą miejską, reprezentowanie mieszczan i ich spraw przed królem, sprawowanie sądów oraz pobieranie podatków od mieszczan do królewskiego skarbu. Przywilejem na prawo magdeburskie określono jednocześnie prawa i obowiązki mieszczan. Miasto uzyskało także prawo do organizowania trzech dorocznych jarmarków: na dzień przed dniem Św. Trójcy, na święto Podwyższenia Krzyża (14 IX) i na Śródpoście. Przywilej magdeburski regulował także stosunki finansowe pomiędzy mieszczanami a kościołem katolickim w Narwi. Okres ten zwany jest *złotym wiekiem Narwi*.

Późniejsze wydarzenia, m.in. budowa traktów kolejowych, miały duży wpływ na gospodarczy i cywilizacyjny upadek Narwi. Miejscowość weszła w XIX wiek jako mało znaczące zubożałe miasteczko, którego mieszkańcy utrzymywali się głównie z uprawy roli. Negatywny wpływ na stan społeczno – gospodarczy Narwi oraz całej gminy wywarły także wydarzenia XX wieku (szczególnie II wojna światowa).

Gmina Narew ma obecnie zdecydowanie rolniczy charakter, ale posiada także bardzo atrakcyjne tereny wypoczynkowe nad rzeką Narew, w szczególności w miejscowościach takich jak: Narew, Rybaki, Janowo, Koźliki, Odrynki i Puchły. Struktura powierzchni gminy jest następująca:

<u>Powierzchnia gminy</u>	<u>24 179 ha</u>	
<i>w tym:</i>		
- użytki rolne	14 936 ha	– 61,8%
- lasy i zadrzewienia	7 325 ha	– 30,3%
- wody	235 ha	– 1,0%
- tereny osiedlowe i komunikacyjne	1 432 ha	– 5,9%
- nieużytki	251 ha	– 1,0%

Klimat Gminy Narew posiada cechy kontynentalnego, jest bardziej surowy niż w pozostałych częściach kraju. Liczba dni mroźnych sięga tu do 60 (bardzo mroźnych 3 do 5, a z przymrozkami do 135). Długie zaleganie pokrywy śnieżnej powoduje długotrwałe roztopy w dolinie i korycie rzeki Narew, w efekcie opóźniając wegetację roślin.

2.2. Demografia Gminy Narew

W latach 2001 – 2006 w Gminie Narew odnotowano spadek ogólnej liczby ludności, co przedstawiają tabele 1 i 2. Według stanu na dzień 31 grudnia 2006 roku gminę zamieszkiwało **4181 osób**.

Tab. 1 Liczba mieszkańców w Gminie Narew w latach 2001 – 2006 (dane na dzień 31 grudnia każdego roku).

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kobiety	2318	2273	2241	2193	2129	2078
Mężczyźni	2231	2190	2159	2106	2059	2019
Ogółem	4549	4463	4400	4299	4188	4097

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Tab. 2 Liczbowa i procentowa zmiana liczby mieszkańców w Gminie Narew na przełomie lat 2001 – 2006.

Wyszczególnienie	Liczbowa zmiana liczby mieszkańców	Procentowa zmiana liczby mieszkańców
Kobiety	- 240	- 10,4%
Mężczyźni	- 212	- 9,5%
Ogółem	- 452	- 9,9%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

W stosunku do roku 2001, w roku 2006 ludność gminy pomniejszyła się o **452** mieszkańców, tj. o około **10%**. Obserwuje się także generalnie postępujący spadek ludności we wszystkich grupach wiekowych, co przedstawione jest w tabeli 3.

Tab. 3 Zmiana liczby mieszkańców w Gminie Narew w latach 2001 – 2006 z podziałem na różne grupy wiekowe (dane na dzień 31 grudnia każdego roku).

Lata Grupa wiekowa	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Różnica % 2001/2006
0 – 4	156	146	153	141	132	120	-23%
5 – 14	452	439	392	387	359	349	-22%
15 – 24	605	593	610	566	548	517	-15%
25 – 39	665	647	645	647	638	642	-3%
40 – 59	1077	1087	1081	1066	1064	1048	-3%
60 i więcej	1564	1551	1519	1492	1447	1421	-9%
RAZEM	4549	4463	4400	4299	4188	4097	-10%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Liczbę mieszkańców Gminy Narew z podziałem na ekonomiczne grupy wiekowe na dzień 31 grudnia 2006 roku przedstawia tabela 4.

Tab. 4 Mieszkańcy Gminy Narew według ekonomicznych grup wiekowych.

WYSZCZEGÓLNIENIE	KOBIETY	MEŹCZYŹNI	OGÓŁEM
Wiek przedprodukcyjny Poniżej 15 lat	233	236	469
Wiek produkcyjny Kobiety: 15-59 lat Mężczyźni: 15-64 lata	986	1325	2311

Największą popularnością cieszą się tereny położone w dolinie rzeki Narew (Puchły, Koźliki, Janowo, Kaczały) oraz w dolinie rzeki wokół Puszczy Białowieskiej (Rybaki, Cimochoy, Hajdukowszczyzna oraz Waški). Rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej oraz budowa infrastruktury turystycznej w gminie podniesie atrakcyjność działek przeznaczonych do sprzedaży. Zwiększy to sezonową migrację ludności z miasta i może przyczynić się do wyhamowania odpływu ludności z terenu gminy.

2.3. Środowisko naturalne

2.3.1. Informacje ogólne.

Obszar Gminy Narew zlokalizowany jest pomiędzy dwoma parkami narodowymi tj. Białowieskim oraz Narwiańskim Parkiem Narodowym oraz Parkiem Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej. Rolę korytarza łączącego oba parki spełnia malownicza dolina rzeki Narew. Tworząca liczne meandry rzeka przepływająca przez Gminę Narew bierze swój początek na wschodnim skraju Puszczy Białowieskiej (około 30 km poza granicą Polski). Posiada ona drugą klasę czystości (docelowo pierwszą). Bardzo charakterystyczną cechą terenów nadrzecznych są duże, wręcz bezkresne przestrzenie.

Dobry stan środowiska w gminie sprzyja utrzymaniu i rozwojowi świata zwierząt. Wśród ssaków występują tu łoś, jeleń, sarna, dzik, lis, zając szarak (zwierzyna łowna). Najliczniej reprezentowane są gryzoni – wśród nich największym przedstawicielem są bobry zamieszkujące dolinę Narwi. Na podmokłych łąkach można spotkać wiele gatunków ptactwa wodnego. Lasy (dominującym typem są bory sosnowo – świerkowe) obfitują w bogactwo grzybów i jagód. Z uwagi na bogate walory przyrodnicze, Gmina Narew znajduje się *w strefie chronionego krajobrazu*, która to strefa obejmuje łącznie obszar 67 600 ha. *W samej Gminie Narew powierzchnia 10 130 ha jest objęta różnymi formami ochrony przyrody.*

2.3.2. Dolina Górnej Narwi.

Ponad trzydziestokilometrowy odcinek Doliny Górnej Narwi przebiega praktycznie przez środek granic administracyjnych Gminy Narew, dzieląc gminę na dwie części (północną i południową). Obejmuje on swoim zasięgiem **11 wsi** w gminie: Ordynki, Gorędy, Bruszkowszczyzna, Rybaki, Cimochoy, Hajdukowszczyzna, Narew, Ancuty, Puchły, Kaczały, Koźliki.

Dolina Górnej Narwi jest jedną z najlepiej zachowanych dolin rzecznych w Polsce i stanowi obok Bagien Biebrzańskich jeden z największych obszarów mokradeł środkowoeuropejskich. Kształtowana przez regularne wylewy rzeki, jest ona uznawana za siedlisko o największej różnorodności biologicznej w strefie klimatu

umiarkowanego. Dolina Górnej Narwi na odcinku od Narwiańskiego Parku Narodowego po zbiornik Siemianówka cechuje się szczególnie wysokim stopniem zachowania naturalnych walorów przyrodniczych. Jest to obszar, na którym nie prowadzono żadnych robót melioracyjnych związanych z regulacją stosunków wodnych. Ze względu na te walory obszar ten jest jedną z największych w Polsce ostoi ptactwa błotno – wodnego, zarówno dla gatunków lęgowych, jak i przelotnych. Można tu spotkać gatunki zagrożone nie tylko w skali Polski, ale i Europy, tj. bocian czarny, świstun, dubelt, batalion, zielonka, wodniczka i inne – ostoja ptasia o randze europejskiej E30. Korytarz rzeki Narew wykorzystywany jest przez zwierzęta do migracji. Są to nie tylko wymienione wyżej ptaki, ale również ssaki (m.in. łosie czy wilki). Dużym walorem doliny Narwi, a jednocześnie Gminy Narew, jest występowanie chronionych gatunków ssaków (bobry, wydry).

Ze względu na swoje wyjątkowe walory przyrodnicze dolina rzeki Narew często nazywana jest *Polską Amazonią*.

Dolina Górnej Narwi zaliczona została do obszarów chronionych Unii Europejskiej NATURA 2000. Członkostwo w Unii Europejskiej nakłada na Polskę obowiązek wniesienia wkładu w ochronę tych ekosystemów i gatunków, które cała Europa uznała za ważne i wymagające ochrony w skali kontynentu. Zagrożeniem dla tego terenu jest niewątpliwie niewłaściwa lub nierozwiązana gospodarka wodno – ściekowa oraz obniżanie się poziomu wód gruntowych.

2.3.3. Puszcza Białowieska.

Puszcza Białowieska (w granicach Polski) położona jest między 23°31' a 24°21' długości geograficznej wschodniej oraz między 52°29' i 52°57' szerokości geograficznej północnej. Ze wschodu na zachód Puszcza rozciąga się na długości 55 km, z północy na południe na długości 51 km. Obwód całego kompleksu lasów puszczańskich wynosi około 400 km. W środkowej części Puszczy Białowieskiej leży Białowieski Park Narodowy wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Do Puszczy Białowieskiej, w jej historycznych granicach, przylega od północnego-zachodu Puszcza Ładzka, a od północnego-wschodu Puszcza Świsłocka. Dziś puszcze te stanowią jeden zwarty kompleks leśny i poprzez porozrywany obszar

dawnej Puszczy Bludowskiej łączą się z lasami Puszczy Knyszyńskiej. W układzie administracyjnym region Puszczy Białowieskiej położony jest w całości lub części na terenie gmin: Białowieża, Hajnówka, **Narew**, Narewka i Dubicze Cerkiewne, wchodzących w skład powiatu hajnowskiego. ***Na terenie Gminy Narew lasy Puszczy Białowieskiej zajmują 2 963 ha (Puszcza Ładzka).***

Większość obszaru Puszczy Białowieskiej leży w dorzeczu Narwi i jej dopływów. Inne główne rzeki puszczańskie to Narewka i Leśna. Naturalne zbiorniki wód stojących, poza bagnami śródleśnymi, na terenie Puszczy nie występują. Natomiast do największych sztucznych zbiorników wodnych należy zalew Siemianówka o powierzchni około 3250 ha. Jest on położony w górnej części doliny Narwi na północnych obrzeżach Puszczy Białowieskiej, na terenie sąsiednich gmin Narewka i Michałowo.

Na terenie Puszczy Białowieskiej dominują zbiorowiska leśne, zajmujące ponad 95% powierzchni Puszczy. Obok zbiorowisk leśnych na terenie Puszczy Białowieskiej występują liczne zbiorowiska wodne, torfowiskowe i krzewiaste.

Puszcza Białowieska jest obiektem przyrodniczym o wyjątkowych i niepowtarzalnych walorach fauny. Składa się na to wiele czynników, między innymi położenie geograficzne, obszar, stan zachowania lasów, niższy niż w innych częściach Polski i Europy stopień eksploatacji drzewostanów oraz szeroko ujęta ochrona podstawowych ekosystemów leśnych. Najnowsze publikacje z zakresu fauny Puszczy Białowieskiej podają, że na jej obszarze wykazano dotychczas 11564 gatunki zwierząt, w tym w części polskiej – 10964 (potencjalną liczbę gatunków Puszczy Białowieskiej można szacować w granicach 20 – 21 tysięcy). Współczesna fauna ssaków Puszczy Białowieskiej reprezentowana jest przez 58 gatunków zgrupowanych w 6 rzędach. Do gatunków zanikłych należy zaliczyć: niedźwiedzia, tura, tarpana, rosomaka, żbika, sobola i norkę europejską. Nowymi przybyszami są m.in.: jenot, piżmak, norka amerykańska. W Puszczy Białowieskiej stwierdzono występowanie 398 gatunków zwierząt objętych ochroną gatunkową. Z chronionych ssaków w Puszczy występują m.in.: jeż, kret, zając bielak, wiewiórka, bóbr, wilk, ryś, wydra, gronostaj, łasica oraz oczywiście król Puszczy – **żubr**. Wśród ptaków ochroną gatunkową objęte są prawie wszystkie stwierdzone w Puszczy gatunki. Chronione są niektóre puszczańskie gady,

płazy oraz pewne gatunki ryb. W Puszczy występują również chronione gatunki z grupy mięczaków i minogów. Liczna jest fauna owadów objętych ochroną gatunkową. Do nich należy wiele gatunków tęczników i biegaczy oraz bogata fauna motyli i ważek.

2.3.4. Rezerваты przyrody.

Gmina Narew sąsiaduje także z dwoma rezerwatami przyrody położonymi w Puszczy Białowieskiej:

- *Gnilcem* – utworzonym dla zachowania w naturalnym stanie zbiorowisk turzycowych z udziałem rzadkich gatunków roślin naczyniowych i mszaków,
- *Doliną Waliczówki* – utworzonym dla zachowania odznaczających się wysokim stopniem naturalności zbiorowisk leśnych i roślinności nieleśnej obejmujących zespoły turzycowe, występujące w strefie źródłiskowej strumienia Waliczówka w Puszczy Białowieskiej.

2.3.5. Obiekty i obszary prawnie chronione.

Na obszarze gminy do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych objętych ochroną prawną należą:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” – Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1989 r. oraz Rozporządzenie Nr 6/98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998 r.
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Narwi” – Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. oraz Rozporządzenie Nr 6/98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998 r.
- Pomniki przyrody: grupa drzew (15 dębów i 2 lipy) na działce nr 437/2 we wsi Puchły – nr ewidencyjny 1188; stary dąb we wsi Przybudki.

2.4. Rolnictwo.

Rolnictwo w Gminie Narew jest główną dziedziną gospodarki i źródłem utrzymania wielu gospodarstw domowych – *gospodarstw rolnych*.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego łącznie z Narodowym Spisem Powszechnym w roku 2002 w Gminie Narew było zarejestrowanych **1599** gospodarstw rolnych, z czego **1597** to gospodarstwa indywidualne. Największą liczbę odnotowano dla gospodarstw o powierzchni 1–5 ha, zaś najmniejszą dla gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha. Łączna powierzchnia gospodarstw rolnych wynosiła **15217 ha**, w tym **12857 ha** to gospodarstwa indywidualne. Tabela 6 przedstawia ogólną charakterystykę gospodarstw rolnych w Gminie Narew, zaś tabela 7 charakteryzuje gospodarstwa rolne pod kątem prowadzenia działalności gospodarczej.

Tab. 6 Charakterystyka gospodarstw rolnych wg siedziby gospodarstwa.

Grupy obszarowe powierzchni użytków rolnych	Liczba gospodarstw	Powierzchnia w hektarach			
		użytki rolne	las i grunty leśne	inne	RAZEM
do 1 ha	242	101	19	45	165
1 – 5 ha	685	1531	210	156	1897
5 – 10 ha	315	2309	349	98	2756
10 – 15 ha	205	2483	332	84	2899
ponad 15 ha	152	6738	588	174	7500
RAZEM	1599	13163	1497	557	15217
W tym gospodarstwa indywidualne:					
do 1 ha	242	101	19	45	165
1 – 5 ha	685	1531	210	156	1897
5 – 10 ha	315	2309	349	98	2756
10 – 15 ha	205	2483	332	84	2899
ponad 15 ha	150	4522	521	97	5140
RAZEM	1597	10946	1431	480	12857

Źródło: GUS - Powszechny Spis Rolny w roku 2002

Tab. 7 Gospodarstwa rolne według prowadzenia działalności gospodarczej oraz siedziby gospodarstwa.

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	Powierzchnia w hektarach	
		ogólna	w tym użytków rolnych
Prowadzące wyłącznie działalność rolniczą	1028	10453	8963
Prowadzące wyłącznie działalność pozarolniczą	65	291	242
Prowadzące działalność rolniczą i pozarolniczą	71	2959	2720
Nieprowadzące działalności rolniczej i pozarolniczej	435	1514	1238
OGÓŁEM	1599	15217	13163

Źródło: GUS - Powszechny Spis Rolny w roku 2002

Z tabeli 7 wynika, że w Gminie Narew działalność wyłącznie rolniczą prowadziło **1028** gospodarstw rolnych, zaś działalność pozarolniczą **65** gospodarstw rolnych. Oba rodzaje działalności prowadziło **71** gospodarstw, zaś działalności rolniczej nie prowadziło **435** gospodarstw rolnych. *Warto zwrócić uwagę, że w sumie aż 136 gospodarstw rolnych na terenie Gminy Narew prowadzi działalność pozarolniczą. Jest to jak najbardziej pozytywna tendencja pobudzająca rozwój gospodarczy i prowadząca do dywersyfikacji produkcji i źródeł dochodu na wsi. Należy wzmacniać ten proces poprzez rozbudowę podstawowej infrastruktury technicznej oraz infrastruktury turystycznej, które stworzą jeszcze większe możliwości rozwoju takich gospodarstw np. w kierunku agroturystyki.*

Tab. 8 Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według siedziby gospodarstwa.

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym w gospodarstwach indywidualnych	
	ha	%	ha	%
Użytki rolne, w tym:	13163	86,5	10946	85,1
a) grunty orne, w tym:	7721	50,7	5831	45,4
• ugory	168	1,1	168	1,3
• odłogi	1919	12,6	1743	13,6
b) sady	13	0,1	13	0,1
c) łąki	3635	23,9	3429	26,7
d) pastwiska	1793	11,8	1673	13,0
Lasy i grunty leśne	1497	9,8	1431	11,1
Pozostałe grunty	557	3,7	480	3,7
Powierzchnia ogólna	15217	100	12857	100

Źródło: GUS - Powszechny Spis Rolny w roku 2002

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 roku (tabela 8) w Gminie Narew użytki rolne w gospodarstwach rolnych zajmowały **13163 ha (86,5%)**, z czego w gospodarstwach indywidualnych znajdowało się **10946 ha**. Grunty orne zajmowały **7721 ha**, sady **13 ha** (tak mała powierzchnia wynika z niesprzyjających warunków klimatycznych), zaś pastwiska **1793 ha**. Oprócz użytków rolnych sklasyfikowano lasy i grunty leśne o powierzchni **1497 ha (9,8%)** oraz pozostałe grunty o powierzchni **557 ha (3,7%)**. Powierzchnia ogólna gruntów w gospodarstwach rolnych wyniosła **15217 ha**, z czego w gospodarstwach indywidualnych **12857 ha**.

Tabela 9 przedstawia ilość gospodarstw zajmujących się uprawą głównych ziemiopłodów. Spośród głównych ziemiopłodów w gospodarstwach rolnych najbardziej popularne są **ziemniaki (946 gospodarstw)** oraz **zboża (836 gospodarstw)**. **Warzywa** są natomiast uprawiane w **383 gospodarstwach rolnych**. Powierzchnie zasiewów głównych ziemiopłodów przedstawia natomiast tabela 10.

Tab. 9 Liczba gospodarstw rolnych, zajmujących się uprawą ziemiopłodów według siedziby gospodarstwa.

Rodzaje zasiewów głównych ziemiopłodów	Liczba gospodarstw rolnych	% ogółu gospodarstw rolnych
Zboża	836	52,3
Ziemniaki	946	59,2
Rośliny przemysłowe (buraki cukrowe, rzepak, rzepik)	10	0,6
Rośliny pastewne	32	2,0
Warzywa	383	24,0

Źródło: GUS - Powszechny Spis Rolny w roku 2002

Tab. 10 Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów według siedziby gospodarstwa.

Rodzaje zasiewów głównych ziemiopłodów	Ogółem		W tym gospodarstwa indywidualne	
	ha	%	ha	%
Zboża (łącznie z kukurydzą na ziarno)	4826	85,5	3300	84,2
Rośliny strączkowe jadalne na ziarno	3	0,1	3	0,1
Ziemniaki	416	7,4	416	10,6
Rośliny przemysłowe, w tym:	214	3,8	37	0,9
• buraki cukrowe	182	3,2	5	0,1
• rzepak i rzepik	32	0,6	32	0,8
Rośliny pastewne	108	1,9	102	2,6
Pozostałe rośliny	69	1,2	63	1,6
OGÓŁEM	5634	100	3920	100

Źródło: GUS - Powszechny Spis Rolny w roku 2002

Z tabeli 10 wynika, że największą powierzchnię zasiewów **4826 ha** zajmowały zboża (**85,5%**), z czego w gospodarstwach indywidualnych znajdowało się **3300 ha** (**84,2%**). Na drugim miejscu w klasyfikacji znalazły się ziemniaki – **416 ha** (**7,4% ogółem i 10,6% w gospodarstwach indywidualnych**). Na trzecim miejscu są rośliny przemysłowe (buraki cukrowe, rzepak i rzepik) o łącznej powierzchni **214 ha** (**3,8%**), z czego w gospodarstwach indywidualnych znalazło się jedynie **37 ha** (**0,9%**).

Spośród najbardziej popularnych zbóż w Gminie Narew największe powierzchnie zajmowały odpowiednio: **żyto (28,6%)**, **pszenica (27,2%)**, **owies (22,5%)**, **pszenżyto (15,2%)** oraz **jęczmień (6,5%)**. Powierzchnia podstawowych zasiewów zbóż wynosiła **3513 ha**, co stanowiło ponad **62%** ogólnej powierzchni zasiewów głównych ziemiopłodów.

Tabela 11 przedstawia podstawową charakterystykę rolników Gminy Narew – użytkowników działek rolnych, według wieku i powierzchni gospodarstwa.

Tab. 11 Użytkownicy gospodarstw rolnych (działek rolnych) według grup wiekowych oraz powierzchni użytków rolnych.

GRUPY WIEKOWE	Ogółem	Użytkownicy gospodarstw rolnych o powierzchni użytków rolnych				
		do 1 ha	1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	10 ha i więcej
29 lat i mniej	51	4	7	8	4	28
30 – 39 lat	123	4	13	27	33	46
40 – 49 lat	202	20	27	35	45	75
50 – 54 lata	126	15	23	22	25	41
55 – 59 lat	97	5	17	14	25	36
60 – 64 lata	118	14	18	23	34	29
65 lat i więcej	548	114	173	85	98	78
OGÓŁEM	1265	176	278	214	264	333

Źródło: GUS - Powszechny Spis Rolny w roku 2002

Według danych z Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 roku Gmina Narew miała **1265** użytkowników gospodarstw rolnych. Z tabeli wynika, że największą grupą wiekową są **użytkownicy mający 65 lat i więcej (548 rolników)**, którzy stanowią ponad **43%** ogółu użytkowników gospodarstw rolnych. Natomiast najmniejszą grupą są **młodzi rolnicy mający 29 lat i mniej (51 rolników)** – stanowią oni jedynie **4%** ogółu użytkowników gospodarstw rolnych (**większość z nich posiada jednak duże gospodarstwa rolne o powierzchni ponad 10 ha**).

Spis Rolny określił także ilu rolników w Gminie Narew podniosło standard swoich gospodarstw. Według tych danych, w okresie 12 miesięcy przed Powszechnym Spisem Rolnym, **62** gospodarstwa poniosły wydatki na budowę, remont lub modernizację budynków gospodarczych. Na zwiększenie stada podstawowego i zmianę kierunku produkcji zwierzęcej zdecydowało się **16** gospodarstw, zaś na nowe nasadzenia i zmianę kierunku produkcji roślinnej zdecydowało się **12** gospodarstw rolnych.

Niestety, według danych ze Spisu Rolnego, aż **43** gospodarstwa rolne musiały dowozić wodę spoza gospodarstwa, z uwagi na brak wodociągu. Bardzo dużym problemem z tym związanym są coroczne susze i wysychające wskutek tego przydomowe studnie. Ponadto woda o bardzo dobrych, określonych przez Unię Europejską parametrach jest niezbędna rolnikom zajmującym się produkcją mleka – województwo podlaskie jest przecież zagłębiem produkcji mleka w kraju. Dostęp do dobrej jakości wody jest dla wielu rolników sprawą wręcz gardłową, bo uniemożliwia im produkcję mleka według standardów Unii Europejskiej.

Istotnym zadaniem do wykonania jest dokończenie wodociągowania Gminy Narew i dotarcie do wszystkich rolników, którzy nie mają podłączenia do zbiorczego wodociągu. W dalszej kolejności należy poprawić stan dróg dojazdowych do wsi (drogi gminne i powiatowe), gdyż dojazd do wielu gospodarstw jest często utrudniony. Ważnym elementem jest także pomoc mniejszym, rozdrobnionym gospodarstwom rolnym, które aby przetrwać na rynku powinny wyspecjalizować się w jednej dziedzinie, np. agroturystyka lub eko – agroturystyka.

2.5. Gospodarka.

2.5.1. Podmioty gospodarcze na terenie Gminy Narew.

W latach 2001 – 2005 nastąpił spadek liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Gminy Narew. W 2001 roku zarejestrowanych było **257** podmiotów, podczas gdy w roku 2005 odnotowano **216** zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (*spadek o 16%*). Charakterystykę podmiotów gospodarczych w latach 2001 – 2005 przedstawiają tabele 12 i 13.

Tab. 12 Liczba podmiotów gospodarczych w Gminie Narew w latach 2001-2005.

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Liczba podmiotów gospodarczych w sektorze publicznym	11	11	8	8	8
Liczba podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym	246	244	250	210	208
Liczba podmiotów gospodarczych RAZEM	257	255	258	218	216

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Tab. 13 Liczba podmiotów gospodarczych w Gminie Narew w 2005 roku z podziałem na charakter działalności gospodarczej (wg. PKD).

Rodzaje działalności podmiotów gospodarczych w Gminie Narew wg. sekcji PKD	Liczba podmiotów gospodarczych	Udział %
A – Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	26	12,0%
C – Górnictwo	1	0,5%
D – Przetwórstwo przemysłowe	60	27,8%
F – Budownictwo	24	11,1%
G – Handel hurtowy i detaliczny. Naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	46	21,3%
H – Hotele i restauracje	1	0,5%
I – Transport. Gospodarka magazynowa i łączność	8	3,7%
J – Pośrednictwo finansowe	8	3,7%
K – Obsługa nieruchomości. Wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	9	4,2%
L – Administracja publiczna i obrona narodowa. Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne	6	2,8%
M – Edukacja	3	1,4%
N – Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	7	3,2%
O – Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	17	7,8%
RAZEM	216	100 %

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Największy odsetek stanowią przedsiębiorcy zajmujący się przetwórstwem przemysłowym, handlem, naprawami pojazdów oraz artykułów użytkowych oraz budownictwem.

Do najważniejszych przedsiębiorstw Gminy Narew należą:

- Firma „**PRONAR**” produkująca nowoczesne ciągniki rolnicze od maleńkich do największych oraz przyczepy i maszyny rolnicze. Specjalizuje się również w produkcji obręczy do kół pojazdów, wyrobów z tworzyw sztucznych, produkcji elementów hydraulicznych i pneumatycznych oraz handlu. Posiada liczną sieć sklepów spożywczych i stacji paliw oraz prowadzi inne rodzaje działalności gospodarczej. Jest to fenomen gospodarczy, ponieważ w czasach kryzysowych "PRONAR" systematycznie rozbudowuje zakłady i zwiększa zatrudnienie. W roku 2006 w firmie „PRONAR” było zatrudnionych około 1200 osób.
- Zakłady **Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Makówce**, nastawione na produkcję i przetwórstwo żywności, wytwarzające i przetwarzające żywność pochodzącą ze środowiska o najniższym stężeniu zanieczyszczeń. Obecnie zakłady znajdują się w fazie przekształceń własnościowych (mogą mieć problemy z funkcjonowaniem na rynkach Unii Europejskiej).
- Firma "**NARMET**" produkująca kotły centralnego ogrzewania zasilane min. biomasą pochodzącą z odpadów drzewnych. Stanowi ona ponadto zaplecze nawozowe, paszowe i materiałów budowlanych dla rolnictwa.
- Zakłady "**SKÓREX**" w Trześciance nastawione są na produkcję odzieży skórzanej i wyrobów futrzarskich. Ostatnio wprowadzają do swojej produkcji hodowlę drobiu.

2.5.2. Rynek pracy, bezrobocie.

Dzięki dobrze prosperującym zakładom pracy (szczególnie dzięki firmie Pronar), według danych GUS w latach 2001-2005 liczba osób pracujących z Gminy Narew wzrosła o około 70%.

Tab. 14 Liczba osób pracujących głównym miejscem pracy w latach 2001-2005

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Kobiety	269	261	227	240	262
Mężczyźni	493	564	748	987	1046
OGÓŁEM	762	825	975	1227	1308

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Tabela pokazuje, iż liczba pracujących kobiet oscylowała wokół stałego poziomu około 260 osób. Natomiast znacząco wzrosła liczba pracujących mężczyzn. Potwierdzeniem wzrostu osób pracujących z Gminy Narew jest wzrost dochodów gminy z podatków dochodowych od osób fizycznych i prawnych.

Liczbę osób bezrobotnych w Gminie Narew w latach 2001-2005, zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy prezentuje kolejna tabela:

Tab. 15 Liczba osób bezrobotnych w Gminie Narew w latach 2001-2005

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Kobiety	b.d.	b.d.	87	80	82
Mężczyźni	b.d.	b.d.	90	80	87
OGÓŁEM	b.d.	b.d.	177	160	169

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych nie jest duża – średnio 168 osób. Widać też wyraźnie dość równy podział na bezrobotne kobiety i mężczyzn. Stopa bezrobocia w Gminie Narew waha się na poziomie około **10-11%**. Biorąc pod uwagę jedynie stopę bezrobocia można stwierdzić, że w Gminie Narew jest ona dosyć niska (na tle kraju). Jednak należy wziąć także pod uwagę osoby bierne zawodowo, nie zarejestrowane lub nie poszukujące pracy (stanowią one prawie **43%** ogółu mieszkańców) – **bezrobocie ukryte**.

Przytoczone dane statystyczne pokazują, iż w Gminie Narew problem bezrobocia nie jest tak duży jak w innych regionach naszego województwa i kraju. Osoby pracujące skupione są wokół dużych zakładów pracy. Najwięcej osób zatrudnia oczywiście firma Pronar – około 1200 osób. Należy jednak zaznaczyć, iż firma ta zatrudnia nie tylko mieszkańców gminy, lecz pracują w niej również osoby dojeżdżające min. z Hajnówki, Bielska Podlaskiego i Białegostoku.

W Gminie Narew dosyć słabo rozwinięte jest tzw. samozatrudnienie. Oczywiście część osób prowadzi własną działalność, głównie rolniczą. Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna (drogowa, sanitarna, turystyczna) nie stanowi zachęty do zakładania pozarolniczej działalności gospodarczej, np. w dziedzinie agroturystyki lub ekoagroturystyki. Działania mające na celu dokonanie lepszego uzbrojenia infrastrukturalnego terenów gminy, z pewnością podniosłyby bardzo atrakcyjność inwestycyjną tych terenów i zachęciłyby potencjalnych przedsiębiorców do inwestowania w Gminie Narew. To z kolei na pewno wpłynęłoby pozytywnie na lokalny rynek pracy.

2.6. Kultura, turystyka i szkolnictwo w Gminie Narew.

2.6.1. Kultura.

Centrum kultury w Gminie Narew jest Narwiański Ośrodek Kultury oraz Gminna Biblioteka Publiczna. Przez te dwie jednostki organizowanych jest wiele imprez kulturalnych i sportowych np. Święto Kultury Białoruskiej, Polsko – Ukraińskie Spotkania Muzyczne, Podlaskie Spotkania „Z pisanką”, czy też Ekumeniczne Koncerty Muzyki Chrześcijańskiej. Największą imprezą kulturalną są jednak organizowane rokrocznie *Dni Narwi*. Są one połączeniem rekreacji (zawody sportowe), zabawy na świeżym powietrzu oraz występów zespołów ludowych i współczesnych. *Te bogate, wielokulturowe imprezy folklorystyczne są z pewnością silnym magnesem zarówno dla lokalnej społeczności jak i dla widzów z zewnątrz. Mogą one w przyszłości przyciągać coraz większą liczbę turystów zainteresowanych kulturą obszaru pogranicza.*

W ośrodku kultury prowadzone są także zajęcia dla dzieci i młodzieży w kole teatralnym i kole tanecznym. Ponadto przy NOK działają dwa chóry młodzieżowe zdobywające liczne osiągnięcia na konkursach i festiwalach, a także dziecięca drużyna piłkarska. Wszyscy mieszkańcy Gminy Narew mogą korzystać ze zbiorów książkowych Gminnej Biblioteki Publicznej w Narwi oraz jej filii w Łosince i Trześciance. W bibliotece w Narwi można uzyskać bezpłatny dostęp do Internetu (punkt *Ikonk@*). Poza tym biblioteka oferuje młodzieży różnorodne warsztaty rękodzielnictwa ludowego (haft, techniki malarskie „batiku”, kompozycje kwiatowe z bibuły, wyroby z gliny) oraz inne zajęcia związane z książką i nie tylko. Raz w tygodniu w budynku biblioteki odbywają się zajęcia karate.

2.6.2. Turystyka.

Główną bazą noclegową w Gminie Narew jest „*Zajazd pod Akacją*” w Narwi. Obiekt ten posiada 42 miejsca noclegowe do dyspozycji turystów. Ponadto w charakterze schroniska można traktować poszkolny budynek we wsi Janowo, który posiada 14 miejsc noclegowych (sezonowo). *Mało jest natomiast kwater agroturystycznych.*

W Gminie Narew turyści mają możliwość zobaczenia wielu atrakcji przyrodniczych, takich jak wiekowe drzewa (np. stary dąb we wsi Przybudki), czy *malowniczą dolinę rzeki Narew*. Na mapie gminy widnieje też kilka ciekawych szlaków turystycznych, zarówno pieszych jak i rowerowych. Podczas wycieczek po gminie na uwagę zasługują na pewno *stare XIX-wieczne obiekty sakralne oraz przydrożne krzyże i stare cmentarze*. W Narwi znajduje się barokowy, drewniany, rzymsko - katolicki kościół z 1755 roku oraz prawosławna cerkiew p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego z XIX wieku (wnętrze cerkwi zostało odbudowane po pożarze w 1991 roku). Ponadto na terenie gminy jest jeszcze kilka starych, XIX-wiecznych cerkwi min. w Trześciance, Łosince, Tyniewiczach, Puchłach czy Koźlikach. Oko turysty mogą także przyciągnąć bardzo ciekawe motywy architektoniczne domów, z bogato zdobionymi okiennicami. Obiekty takie znajdują się min. we wsiach Trześcianka, Soce i Puchły, które to miejscowości stanowią tzw. *Krainy Otwartych Okiennic*.

Dolina rzeki Narew doskonale nadaje się do spływów kajakowych i innego rodzaju atrakcji związanych z rzeką. *Brakuje natomiast odpowiedniej bazy turystycznej z wypożyczalnią sprzętu włącznie (kajaki, rowery wodne), aby móc w pełni wykorzystywać możliwości, jakie daje rzeka Narew*. Pierwszy krok ku stworzeniu takiej bazy został już postawiony, ponieważ Gmina Narew wykupiła stary hangar nad rzeką we wsi Rybaki. Potrzebne są jednak jeszcze znaczne środki finansowe i wiele pracy, aby obiekt ten mógł służyć jako baza kajakowa w Gminie Narew, spełniając przy tym wszystkie standardy Unii Europejskiej. *Ponadto jest jeszcze potrzeba stworzenia tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki, takiej jak bezpieczne plaże, ścieżki rowerowe miejsca do wędkowania, miejsca do aktywnego wypoczynku i rekreacji i kładki do przejścia przez rzekę. Dopiero tak przygotowana baza daje duże szanse przyciągnięcia dużej liczby turystów*.

Duży problem i hamulec w rozwoju turystyki w Gminie Narew stanowi brak zaplecza gastronomicznego.

Ważnym elementem turystyki w Gminie Narew stanowić będzie z pewnością powstający na razie na mapie tzw. **Szlak Żubra** – rysunek poniżej. Szlak ten ciągnący się od Siemiatycz aż po Supraśl przechodzi również przez Gminę Narew.

Celem nadrzędnym Programu Żubr jest naturalne rozsiadlenie żubra, aby można było go zobaczyć nie tylko w Puszczy Białowieskiej. Żubr ma się stać swoistym symbolem Podlasia, a logo z żubrem ma występować na tablicach informacyjnych wzdłuż całego szlaku żubrowego. Szlak Żubra daje na pewno nowe możliwości dla rozwoju zarówno infrastruktury jak i turystyki w Gminie Narew. Istniejące szlaki (piesze i rowerowe) powinny być sprzężone z głównym szlakiem żubrowym, zmodernizowane gdzie jest to wymagane i oznaczone symbolem żubra. Warto także zastanowić się nad otwarciem punktu

informacji edukacyjno – turystycznej (współpracującego oczywiście z innymi punktami na Szlaku Żubra). W punkcie takim turysta mógłby uzyskać niezbędne informacje o Gminie Narew, a także o innych miejscowościach na szlaku żubrowym.

Dobrze rozbudowana tzw. mała infrastruktura jest niezbędna na szlakach turystycznych Gminy Narew (dobrze rozmieszczone kosze na śmieci, stojaki na rowery, tablice informacyjne itp.). Szczególnie istotnym elementem powinno być właściwe zagospodarowanie turystyczne atrakcyjnych terenów szlaku wodnego rzeką Narew (szczególnie w Narwi oraz w Rybakach).

Podsumowując, baza turystyczna w Gminie Narew nie jest wystarczająco rozwinięta. Jednak walory gminy, głównie przyrodnicze oraz kulturowe, dają solidne podstawy na przyciąganie coraz większej liczby turystów. Pozytywnym trendem jest wykup ziemi na terenach nadrzecznych przez osoby prywatne. Fakt ten skłania do przypuszczeń odnośnie przyszłych prywatnych inwestycji na tych terenach, przez co baza turystyczna w Gminie Narew stanie się bogatsza. Niewątpliwie i w przypadku turystyki potrzebna jest rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, drogi dojazdowe), dzięki której tereny gminy staną się bardziej atrakcyjne dla inwestorów. Ponadto dzięki tej infrastrukturze lokalne małe, rozdrobnione gospodarstwa rolne na pewno łatwiej będą decydowały się na otwarcie własnej działalności gospodarczej np. agroturystycznej (mając spełnione podstawowe standardy sanitarne). Dzięki temu liczba miejsc noclegowych wzrośnie, mieszkańcy będą mieli dodatkowe źródło dochodu, a gmina będzie jeszcze bardziej atrakcyjna pod względem turystycznym. Istotnym elementem jest także stworzenie bazy gastronomicznej na terenie gminy.

2.6.3. Oświata.

W Gminie Narew znajduje się Szkoła Podstawowa, Przedszkole i Publiczne Gimnazjum (w miejscowości Narew). W przedszkolu w roku szkolnym 2006/2007 utworzony był jeden oddział, do którego zapisanych było 25 wychowanków. Do Szkoły Podstawowej w Narwi uczęszczało 226 uczniów w 13 oddziałach (klasy 0 – VI). Natomiast do Publicznego Gimnazjum w Narwi uczęszczało 122 uczniów, którzy uczyli się w 6 oddziałach (klasy I – III).

Budynki szkolne w Gminie Narew są dobrze wyposażone dydaktycznie. Szkoła posiada sale lekcyjne zaopatrzone w potrzebne pomoce naukowe, bibliotekę, świetlicę, dużą salę gimnastyczną, gabinet lekarski i stomatologiczny oraz dwie pracownie komputerowe i stołówkę szkolną. Ponadto na lekcjach wychowania fizycznego uczniowie korzystają ze stadionu sportowego w Narwi. We wszystkich oddziałach pracuje 49 wykwalifikowanych nauczycieli. Dzieci z terenu całej gminy są codziennie dowożone do szkoły trzema autokarami. Dojeżdżający uczniowie mogą po lekcjach uczestniczyć w „odrabiankach” w świetlicy szkolnej. Uczniowie oprócz zajęć lekcyjnych mogą uczęszczać na takie zajęcia pozalekcyjne jak: koło języka angielskiego, koło języka białoruskiego, koło języka rosyjskiego, koło PCK, koło modelarskie oraz koło przyrodnicze.

Jeżeli chodzi o oświatę w Gminie Narew, to nie nasuwają się w tej kwestii większe problemy do rozwiązania. Szkoła w Narwi planuje w najbliższym czasie zadanie związane z termomodernizacją swoich budynków (wymiana okien oraz infrastruktury grzewczej).

2.7. Infrastruktura techniczna w Gminie Narew

2.7.1. Infrastruktura drogowa

System komunikacyjny Gminy Narew oparty jest na trzech rodzajach dróg. Na podstawie kryterium właścicieli odpowiadających za poszczególne drogi można wyróżnić następujące drogi:

- a) Droga wojewódzka Zabłudów – Narew – Nowosady – Hajnówka (*Nr 685*).
- b) Drogi powiatowe (*22 drogi*).
- c) Drogi gminne (*64 drogi*).

Droga wojewódzka Nr 685 jest to droga regionalna, IV klasy technicznej, z dopuszczeniem kursowania pojazdów o nacisku 80kN/oś. Odcinek tej drogi biegnący przez gminę ma długość **22,5 km** oraz nawierzchnię twardą (ulepszoną, bitumiczną). Administratorem drogi jest Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku.

Drogi powiatowe na terenie gminy mają łączną długość **109,833 km** i jest ich w sumie **22**. Są to zarówno drogi o nawierzchni twardej, jak i nieutwardzone. Administratorem dróg jest Powiatowy Zarząd Dróg w Hajnówce. Szczegółowa charakterystyka dróg powiatowych na terenie Gminy Narew prezentuje tabela 16.

Tab. 16 Charakterystyka dróg powiatowych na terenie Gminy Narew.

Liczba dróg:	22				
Rodzaje dróg:	Nawierzchnie twarde		Nawierzchnie nieutwardzone		RAZEM
	Nieulepszone (żwirowe i brukowe)	Ulepszone (powierzchniowo utrwalone i bitumiczne)	Gruntowe ulepszone żwirem	Gruntowe naturalne	
Długości dróg w km	42,154	44,199	10,580	12,900	109,833
	86,353		23,480		
	78,6%		21,4%		100%

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew

Drogi gminne na terenie Gminy Narew mają łączną długość **90,810 km** i jest ich w gminie **64**. Są to również drogi o nawierzchni twardej oraz drogi nieutwardzone. Administratorem dróg gminnych jest Referat Gospodarki Komunalnej Urzędu Gminy

Narew. Szczegółową charakterystykę dróg gminnych na terenie Gminy Narew prezentuje tabela 17.

Tab. 17 Charakterystyka dróg powiatowych na terenie Gminy Narew.

Liczba dróg:	64			
Rodzaje dróg:	Nawierzchnie twarde		Nawierzchnie nieutwardzone	RAZEM
	Nieulepszone (żwirowe i brukowe)	Ulepszone (powierzchniowo utrwalone i bitumiczne)	Gruntowe naturalne	
Długości dróg w km	41,487	6,416	42,907	90,810
	47,903			
	52,8%		47,2%	100%

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew.

Większość powiatowych dróg na terenie gminy posiada utwardzoną nawierzchnię (78,6%) – tylko 10,6 km to ulepszone drogi gruntowe, zaś 12,9 km stanowią naturalne drogi gruntowe. Jeżeli zaś chodzi o drogi gminne, to sytuacja przedstawia się nieco gorzej – **drogi o twardej nawierzchni stanowią nieco ponad połowę wszystkich dróg gminnych (52,8%). Natomiast druga część to nawierzchnie nieutwardzone (gruntowe naturalne).**

Jak było wspomniane wyżej, Gmina Narew posiada pod swoją opieką jedynie drogi gminne i to one będą przedmiotem dalszej modernizacji i rozbudowy. Z uwagi na to, że jest jeszcze dużo dróg nieutwardzonych, działania gminy powinny iść naturalnie w tym kierunku, aby stopniowo je ulepszać i utwardzać.

Problem stanowi fakt, że pomimo tego, iż większość głównych dróg posiada nawierzchnię utwardzoną (droga wojewódzka i powiatowe), to dojazd do gospodarstw czy pól jest jeszcze w wielu wypadkach utrudniony (drogi głównie gminne). Zatem ulepszanie i modernizacja głównych dróg dojazdowych przy udziale gminy nie rozwiązuje do końca problemu dojazdu do gospodarstw (np. dla turystów, agroturystów czy samych właścicieli). Problem zostanie rozwiązany całkowicie, kiedy to potencjalny mieszkaniec gminy lub turysta będzie mógł od początku do końca dojechać do gospodarstwa po dobrej, utwardzonej nawierzchni.

2.7.2. Sieci wodociągowe.

Tabela 18 przedstawia podstawowe dane na temat sieci wodociągowych Gminy Narew – dane na dzień 31 grudnia 2006 roku.

Tab. 18 Sieć wodociągowa Gminy Narew.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Ogółem
Długość sieci wodociągowej	km	102,00
Długość przyłączy wodociągowych do budynków / gospodarstw	km	35,19
Ilość przyłączy wodociągowych do budynków / gospodarstw	szt.	1364
Ilość przyłączy wodociągowych do indywidualnych gospodarstw rolnych (powyżej 1ha)	szt.	1119
Liczba podłączonych miejscowości		35
Liczba mieszkańców objętych siecią wodociągową		3986
Stopień zwodociągowania gminy		94%

Źródło: Sprawozdanie RWW2 z realizacji inwestycji w zakresie wodociągów i sanitacji wsi w roku 2006.

Tab. 18a Lista miejscowości podłączonych do wodociągów gminnych i nie posiadających systemu kanalizacyjnego lub oczyszczalni przydomowych.

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba gospodarstw o niskim zużyciu wody (do 10 m ³ na kwartał)	Liczba gospodarstw o dużym zużyciu wody (ponad 10 m ³ na kwartał)
1.	Ancuty	20	3
2.	Białki	28	4
3.	Bruszkowszczyzna	3	2
4.	Chrabostówka	21	9
5.	Doratynka	19	5
6.	Gorędy	6	3
7.	Iwanki	16	4
8.	Kutowa	18	3
9.	Makówka	43	11
10.	Odrynki	22	10
11.	Ogrodniki	7	7
12.	Rohozy	9	7
13.	Skaryszewo	12	0
14.	Soce	49	8
15.	Trześcianka	112	21
16.	Waniewo	18	6
17.	Waški	28	5

Źródło: Rejestry zużycia wody z wodociągów Narew, Iwanki i Soce

Spośród badanych miejscowości posiadających podłączenie do sieci wodociągowej znaczna część gospodarstw zużywa nieduże ilości wody (do 10 – 12 m³), natomiast duże zużycie wody charakteryzuje głównie duże gospodarstwa rolne – tabela 18a.

W Gminie Narew do sieci wodociągowych podłączonych jest **35 miejscowości**. W sumie około **94%** mieszkańców Gminy Narew zostało objętych sieciami wodociągowymi. Na terenie gminy działają 3 stacje uzdatniania wody, zlokalizowane w miejscowościach Narew, Łosinka oraz Iwanki. Najbardziej nowoczesna jest stacja uzdatniania wody w Narwi, w która w roku 2006 została gruntownie zmodernizowana.

Tab. 19 Stacje uzdatniania wody w Gminie Narew.

Lp.	Nazwa ujęcia (lokalizacja)	Maksymalna wydajność
1.	SUW Narew	74 m ³ /h
2.	SUW Iwanki	45 m ³ /h
3.	SUW Łosinka	39 m ³ /h

Źródło: Dane własne Urzędu Gminy Narew

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku, aż 43 gospodarstwa rolne z Gminy Narew z uwagi na brak wodociągu musiały dowozić wodę spoza gospodarstwa. Natomiast pozostała część niezwodociągowanych gospodarstw czerpie wodę ze studni kopanych, które do końca również nie rozwiązują problemu – susze, zła jakość wody. Jest to bardzo duża bolączka i chyba największe zmartwienie takich gospodarstw rolnych. Woda o bardzo dobrych, określonych przez Unię Europejską parametrach jest przecież niezbędna rolnikom zajmującym się produkcją mleka – województwo podlaskie jest zagłębiem produkcji mleka w kraju. Dostęp do dobrej jakości wody jest zatem dla wielu rolników sprawą najważniejszą, bo brak takiego dostępu uniemożliwia im produkcję mleka według standardów Unii Europejskiej. Ponadto dużym problemem w gospodarstwach rolnych są wspomniane coroczne susze i wysychające wskutek tego przydomowe studnie. Dlatego też dokończenie wodociągowania gminy to jeden z głównych priorytetów inwestycyjnych Gminy Narew. Dotyczy to takich wsi jak: Cimochy, Rybaki, Hajdukowszczyzna, Puchły, Cisy, Paszkowszczyzna, Usnarszczyzna.

2.7.3. Sieci kanalizacyjne.

Potencjalne zagrożenia zarówno dla wód powierzchniowych jak i gruntowych może stanowić brak rozwiązanego problemu zagospodarowania odpadów ciekłych. Obecnie miejscowość Narew posiada już nowoczesną biologiczno – mechaniczną oczyszczalnię ścieków o przepustowości **322 m³/d**, która jest w stanie zaspokoić potrzeby nie tylko Narwi, ale też okolicznych wsi. Ponadto mała oczyszczalnia ścieków znajduje się w miejscowości Łosinka. Narew posiada nowy system kanalizacji sanitarnej, który został oddany do użytku w roku 2006. System kanalizacji sanitarnej posiada też Łosinka. **W pozostałych, w większości zwodociągowanych wsiach, funkcjonują zbiorniki bezodpływowe (szamba) przy braku kanalizacji sanitarnej oraz małych, przydomowych oczyszczalni ścieków.** W dalszej perspektywie, aby nie doprowadzić do zanieczyszczenia wód powierzchniowych jak i podziemnych, należy wspierać budowę przydomowych oczyszczalni ścieków w gospodarstwach o dużym zapotrzebowaniu na wodę.

Tab. 20 Sieć kanalizacji sanitarnej Gminy Narew.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Ogółem
Długość sieci kanalizacji sanitarnej	km	18,48
Długość przyłączy kanalizacyjnych do budynków / gospodarstw	km	4,10
Ilość przyłączy kanalizacyjnych do budynków / gospodarstw	szt.	261
Ilość przyłączy kanalizacyjnych do indywidualnych gospodarstw rolnych (powyżej 1ha)	szt.	71
Liczba podłączonych miejscowości		2
Liczba mieszkańców objętych siecią kanalizacyjną		1732
Stopień skanalizowania gminy		41%

Źródło: Sprawozdanie RWW2 z realizacji inwestycji w zakresie wodociągów i sanitacji wsi w roku 2006.

W Gminie Narew siecią kanalizacji sanitarnej objętych jest **1732** mieszkańców z **2** największych miejscowości, tj. Narwi i Łosinki, którzy stanowią **41%** ogółu mieszkańców gminy. Duża liczba gospodarstw domowych w pozostałych miejscowościach posiada przydomowe szamba, z których część ścieków wywożona jest wozem sanitarnym do oczyszczalni ścieków. Jednak ilość ścieków dowożona wozem sanitarnym do oczyszczalni **nie może praktycznie przekraczać 10%** jej obciążenia hydraulicznego. Zdarza się też, że ścieki trafiają w sposób niekontrolowany

jako nawóz na pola lub bezpośrednio do kanałów burzowych. Zjawiska takie będą bezwzględnie eliminowane.

W Gminie Narew istnieje dysproporcja pomiędzy liczbą mieszkańców korzystających z gminnych, sieciowych wodociągów (około 94% – tabela 18) oraz mieszkańców podłączonych do zbiorczego systemu kanalizacyjnego (około 41% – tabela 20). Brak systemów kanalizacyjnych w tych miejscowościach gminy, w których istnieją duże gospodarstwa rolne o dużym zużyciu wody, może stanowić zagrożenie dla środowiska naturalnego oraz jest barierą rozwoju gospodarczego gminy. Brak rozwiązania problemu odprowadzania ścieków z takich gospodarstw obniża standardy życia na wsi, hamując przez to rozwój agroturystyki w Gminie Narew.

Kolejnym ważnym priorytetem inwestycyjnym Gminy Narew jest sukcesywne kanalizowanie kolejnych wsi w gminie. Narew i pobliskie miejscowości będą na pewno podłączone do oczyszczalni ścieków w Narwi, natomiast w bardziej oddalonych wsiach należy niewątpliwie rozważyć budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, szczególnie w gospodarstwach o dużym zużyciu wody.

2.7.4. Gospodarka odpadami stałymi.

Jednym z poważnych zagrożeń dla degradacji środowiska są stałe odpady komunalne i przemysłowe. Odpady, a w szczególności te, które nie są odpowiednio składowane (utyliczowane) wywierają negatywny wpływ na stan środowiska przyrodniczego, głównie w formie skażenia wody gleby, powietrza, niszczenia walorów krajobrazowych łącznie z wyłączeniem z użytkowania określonych terenów rolnych lub leśnych.

Pierwszy etap gospodarowania odpadami stałymi w Gminie Narew został już osiągnięty. *Odpady stałe są składowane na wysypisku komunalnym położonym na gruntach Gminy Narew.* Wysypisko to ma łączną powierzchnię **2,76 ha** i jest wypełnione w około **17%**. Jest ono wyposażone w niezbędne urządzenia, takie jak waga, brodzik, piezometr, ładowarko-ugniatarka. Obecnie ilość odpadów na wysypisku jest jeszcze niezbyt duża, jednak ilość odpadów będzie stale rosła. Odpady na wysypisku są obecnie ugniatane (gdyby zaniechać ugniatania odpadów, to

wysypisko zapełniałoby się w szybkim tempie i trzeba byłoby budować w niedługim czasie kolejne wysypisko odpadów komunalnych.

Działania gminy powinny iść teraz w kierunku usprawnienia systemu gromadzenia odpadów i dowożenia ich na wysypisko, gdyż obecny system nie spełnia oczekiwań. Na terenie gminy nadal *funkcjonują dzikie wysypiska wiejskie*, zajmujące przeważnie wyrobiska poeksploatacyjne. Co prawda sam system zwozu odpadów nie jest zadaniem statutowym gminy, jednak zadaniem tym jest min. *wprowadzanie systemów segregacji i odzyskiwania surowców*. Do mieszkańców natomiast należy dowożenie śmieci na gminne wysypisko. Dzięki takim działaniom są większe szanse na to, że liczba dzikich wysypisk śmieci nie będzie rosła. *Ponadto istniejące dzikie wysypiska należałoby sukcesywnie likwidować.*

W dniu 25 października 2006 roku Rada Gminy Narew uchwaliła *regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Narew*, który określa obowiązki mieszkańców gminy w zakresie gromadzenia i pozbywania się odpadów komunalnych.

Jeszcze jednym kierunkiem działań gminy powinno być *podwyższanie świadomości mieszkańców*, w zakresie celowości i potrzeby zbiórki i segregacji odpadów, czy też likwidacji dzikich wysypisk śmieci. Obecnie Gmina Narew prowadzi odpowiednie kampanie promujące ten temat. Przeprowadzane są konkursy szkolne dla dzieci z zakresu zbiórki odpadów – w Szkole Podstawowej w Narwi działa tzw. Koło Młodych Ekologów. Ponadto robione są zbiórki surowców wtórnych oraz organizowane spotkania wiejskie, mające podnosić świadomość mieszkańców w zakresie ochrony przyrody i środowiska naturalnego.

Podsumowując, Gmina Narew w zakresie gospodarki odpadami stałymi powinna uporać się z dwoma podstawowymi problemami, do których zaliczamy brak wdrożonego systemu odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko oraz brak segregacji odpadów i odzysku części surowców. Ważnym elementem jest także likwidacja dzikich wysypisk śmieci, doposażenie wysypiska w maszyny do ugniatania i przetadunku odpadów oraz dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska.

3. PROBLEMY GMINY ORAZ ZADANIA SŁUŻĄCE ICH ROZWIĄZANIU.

3.1. Problemy społeczno – gospodarcze w Gminie Narew.

W poprzednim rozdziale została przedstawiona ogólna charakterystyka Gminy Narew, w wyniku której wykrystalizowało się wiele wniosków i problemów do rozwiązania. Problemy te obejmują wiele aspektów życia Gminy Narew, począwszy od tych najbardziej podstawowych. Oczywiście wykonanie wszystkich zadań jest procesem długotrwałym i wieloletnim. Jednak rozwiązanie wszystkich bolączek w okresie realizacji niniejszego Planu Rozwoju Lokalnego w latach 2007 – 2013 sprawiłoby, że sytuacja społeczno – gospodarcza na terenie Gminy Narew uległa znaczącej poprawie.

Problemy do rozwiązania, które uwzględnia Plan Rozwoju Lokalnego przedstawiają się następująco:

❖ Spadek liczby mieszkańców w Gminie Narew.

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: podnoszenie atrakcyjności nieruchomości poprzez rozbudowę infrastruktury, aby w przyszłości osoby z miasta mogły bez obawy o standardy życia sprowadzać się do gminy. Zapewnienie dodatkowych, atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu (szczególnie dla młodzieży).

❖ Niedostateczne uzbrojenie infrastrukturalne potencjalnych, przyszłych terenów pod inwestycje.

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej terenów poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej takiej jak drogi powiatowe i gminne, wodociągi, kanalizacja sanitarna.

❖ **Niedostateczna dywersyfikacja działalności gospodarczej na terenach rolnych.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: wzmocnienie tego procesu i stworzenie lepszych warunków rolnikom, którzy prowadzą działalność pozarolniczą, np. poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej oraz budowę infrastruktury turystycznej, która może przyciągnąć turystów. Stwarza jeszcze większe możliwości rozwoju takich gospodarstw np. w kierunku rozwoju agroturystyki.

❖ **Utrudniony rozwój małych, rozdrobnionych gospodarstw.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: pomoc takim gospodarstwom np. przez rozbudowę podstawowej infrastruktury sanitarnej oraz ukierunkowanie ich na jeden specjalny rodzaj działalności, np. agroturystyka lub ekoagroturystyka.

❖ **Mało kwater agroturystycznych w gminie.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej oraz budowa małej infrastruktury turystycznej zwiększa atrakcyjność turystyczną gminy. Działania takie mają przyciągnąć większą liczbę turystów, co może zachęcić (np. rolników) do otwierania działalności agroturystycznej. Pomocne mogą być także szkolenia w zakresie promowania agroturystyki, przekonywania mieszkańców o opłacalności takiej działalności oraz pokazujących jak działalność agroturystyczną założyć i skąd można pozyskać na to środki.

❖ **Niedostateczne wykorzystanie doliny rzeki Narew do celów turystycznych.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: stworzenie zaplecza ze sprzętem do rekreacji oraz tzw. małej infrastruktury turystycznej (plaże, kładki, przystanki, miejsca do wędkowania, ścieżki rowerowe) w celu zwiększenia ruchu turystycznego. Szczególny nacisk należy położyć na rozwój terenów nadrzecznych w Narwi, gdzie może powstać w przyszłości stałe, odpowiednio uzbrojone miejsce do przeprowadzania imprez plenerowych w gminie.

- ❖ **Duża ilość nieutwardzonych dróg gminnych, utrudniony dojazd do bardziej oddalonych gospodarstw i pól.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: modernizacja wiejskich dróg gminnych (ulepszanie, utwardzanie), aby potencjalny turysta lub mieszkaniec gminy mógł bez przeszkód dojechać z drogi głównej aż do samego gospodarstwa.

- ❖ **Brak dostępu do wody o dobrej jakości jeszcze w wielu gospodarstwach – brak sieci wodociągowej.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: woda o dobrych parametrach, określonych standardami Unii Europejskiej jest niezbędna np. rolnikom przy produkcji mleka – dokończenie wodociągowania Gminy Narew.

- ❖ **Brak systemów kanalizacyjnych prawie we wszystkich miejscowościach (oprócz Narwi i Łosinki), który stanowi duże zagrożenie dla wód powierzchniowych i gruntowych – dysproporcja pomiędzy liczbą mieszkańców podłączonych do zbiorczego wodociągu oraz liczbą mieszkańców podłączonych do zbiorczej, sieci kanalizacyjnej.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: sukcesywna budowa systemów kanalizacyjnych na terenie gminy – uwzględnienie możliwości budowy przydomowych oczyszczalni ścieków w przypadku rozproszonych gospodarstw.

- ❖ **Brak wdrożonego systemu odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko oraz brak segregacji odpadów i odzysku części surowców.**

SPOSÓB ROZWIĄZANIA: sukcesywne wdrażanie tych systemów, likwidacja dzikich wysypisk śmieci oraz dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska przy współpracy z MPO i PUK. Kontrolować należy również mieszkańców w zakresie obowiązku posiadania pojemników na gromadzenie odpadów.

Aby móc skutecznie rozwiązywać opisane powyżej problemy, należy wykonać szereg wymienionych zadań – głównie inwestycyjnych, które niosą za sobą duże nakłady finansowe. Gmina w pojedynkę nie jest w stanie udźwignąć tak dużego ciężaru finansowego i liczy na wsparcie, głównie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

3.2. Aktualny harmonogram zadań do realizacji w okresie 2008 – 2013:

I. Sieci wodociągowe oraz kanalizacja sanitarna.

Kryteria wyboru projektów:

- ✚ Liczba mieszkańców w danej miejscowości.
- ✚ Dostępność środków finansowych.
- ✚ Uzyskanie dofinansowania na realizację projektu.

Planowane zadania:

1. Budowa wodociągu do wsi Hajdukowszczyzna, Cimochy, Rybaki.
2. Budowa wodociągu we wsi Puchły.
3. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.

III. Budowa i modernizacja systemu komunikacji dróg gminnych.

Kryteria wyboru projektów:

- ✚ Obecny stan techniczny drogi
- ✚ Natężenie ruchu na drodze.
- ✚ Czy droga łączy ważne szlaki komunikacyjne (ważność drogi).
- ✚ Szacunkowy koszt inwestycji (UE, czy środki własne)
- ✚ Uzyskanie dofinansowania na realizację projektu.

Zadania do realizacji:

1. Modernizacja drogi Gorędy – Bruszkowszczyzna – Odrynki.
2. Modernizacja drogi Soce – Puchły oraz dróg gminnych we wsi Soce.
3. Modernizacja drogi przez wieś Ancuty.
4. Modernizacja drogi we wsi Tyniewiczze Duże do cmentarza.
5. Modernizacja dróg Przybudki – Podborowisko oraz Przybudki ferma.
6. Modernizacja drogi szosa – Tyniewiczze Duże (od strony Łopuchówki).
7. Modernizacja drogi do wsi Radźki.
8. Modernizacja drogi do wsi Istok oraz przez wieś.
9. Modernizacja drogi we wsi Kotłówka.
10. Modernizacja drogi we wsi Koźliki.
11. Modernizacja drogi do cmentarza we wsi Łosinka.

12. Modernizacja drogi we wsi Ogrodniki.
13. Modernizacja drogi od Lach do drogi powiatowej Gorodczyno – Klejniki.
14. Modernizacja ulicy Piaski do przepompowni (Narew).
15. Modernizacja ulic Polna Leśna i Łąkowa w Narwi.
16. Modernizacja ulicy dojazdowej do hotelu w Narwi.
17. Modernizacja ulicy Cichej do ulicy Bielskiej w Narwi.
18. Modernizacja ulic Stodolna i Gnielica do ul. Mickiewicza w Narwi.
19. Modernizacja ulic Mickiewicza i Białowieska wraz z chodnikiem w Narwi.
20. Modernizacja ulic na osiedlu XXX-lecia w Narwi wraz z chodnikiem.

IV. Budowa i modernizacja systemu komunikacji dróg powiatowych i wojewódzkich.

Kryteria wyboru projektów:

- Realizacja danego projektu przez Zarząd Dróg Powiatowych w Hajnówce.
- Dostępność środków finansowych na wkład własny.

Planowane zadania:

1. Modernizacja drogi Białki – Iwanki.
2. Modernizacja drogi Trześcianka – Puchły.
3. Modernizacja drogi Łosinka – Chrabostówka.
4. Modernizacja drogi Koźliki – Gorodczyno.
5. Modernizacja drogi Łopuchówka – Tyniewicze Duże.
6. Modernizacja drogi Koweła – Nowiny.
7. Modernizacja drogi Odrynki – granica powiatu.
8. Modernizacja drogi Krzywiec – Podborowisko (granica gminy).
9. Budowa chodnika we wsi Trześcianka na drodze wojewódzkiej nr 685.

V. Gospodarka odpadami stałymi.

1. Wdrażanie systemu segregacji odpadów i odzysku części surowców oraz odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko.
2. Dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarowania odpadami i ochrony środowiska naturalnego.

VI. Termomodernizacja obiektów publicznych.

Kryteria wyboru projektów:

- ✚ uzyskanie dofinansowania projektu ze środków zewnętrznych

Planowane zadania:

1. Termomodernizacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Narwi.
2. Termomodernizacja budynku Urzędu Gminy Narew.
3. Termomodernizacja budynku Narwiańskiego Ośrodka Kultury.

VII. Rozwój turystyczny Gminy Narew.

Kryteria wyboru projektów:

- ✚ możliwość udziału w projektach partnerskich
- ✚ uzyskanie dofinansowania projektu ze środków zewnętrznych

Planowane zadania:

1. Modernizacja, rozbudowa i właściwe oznakowanie istniejących pieszych i rowerowych szlaków turystycznych – w ramach większych projektów partnerskich (np. z LGD Puszcza Białowieska, Euroregionem Puszcza Białowieska, Starostwem Powiatowym w Hajnówce).
2. Szkolenia z zakresu turystyki, agroturystyki i ekoagroturystyki - – w ramach większych projektów partnerskich (np. z LGD Puszcza Białowieska, Euroregionem Puszcza Białowieska, Starostwem Powiatowym w Hajnówce).
3. Zagospodarowanie turystycznego szlaku wodnego rzeką Narew.

VIII. Rozwój oświaty i kultury:

Kryteria wyboru projektów:

- ✚ Znaczenie obiektu dla gminy (np. siedziba obwodu wyborczego)
- ✚ Stan techniczny świetlicy.
- ✚ Liczba mieszkańców wsi.
- ✚ Dostępność środków finansowych.
- ✚ Uzyskanie dofinansowania na realizację projektu.

Planowane zadania:

1. Rozwój dzieci i młodzieży poprzez dodatkowe zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne.
2. Modernizacja świetlic wiejskich.

IX. Poprawa bezpieczeństwa:

1. Modernizacja oświetlenia ulicznego w gminie.
2. Oznakowanie dróg.
3. Współdziałanie z instytucjami odpowiedzialnymi za porządek publiczny.

X. Społeczeństwo informacyjne:

1. Wdrażanie elektronicznych usług dla ludności województwa podlaskiego – część II.

4. REALIZACJA ZADAŃ I PROJEKTÓW ORAZ POTENCJALNE ŹRÓDŁA ICH FINANSOWANIA.

4.1. Projekty zrealizowane w okresie 2004 – 2007.

Projekty w okresie 2004 – 2007 można podzielić na projekty realizowane wyłącznie ze środków własnych Gminy Narew oraz projekty realizowane przy współudziale funduszy strukturalnych Unii Europejskiej – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF).

Tab. 21 Projekty zrealizowane w latach 2004-2007.

Lp.	Nazwa projektu	Zakres rzeczowy	Sposób finansowania
1.	Budowa wodociągu Odrynki – Gorędy – Bruszkowszczyzna	Sieć wodociągowa – 4922 mb Przyłącza – 1195 mb / 46 szt.	Środki własne
2.	Budowa wodociągu Białki	Sieć wodociągowa – 3688 mb Przyłącza – 1026 mb / 36 szt.	Środki własne
3.	Budowa studni rezerwowej we wsi Iwanki	Podkłady betonowe, kręgi betonowe ϕ 1500, głowice na rury wiertnicze ϕ 450, pompy głębinowe, wodomierze ϕ 50	Środki własne
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Narew	Sieć kanalizacyjna – 11584 mb Przyłącza – 1092 mb / 182 szt. Kanał burzowy – 618 mb Przepompownie ścieków – 3 szt. Odbudowa nawierzchni	Dotacja UE – ZPORR (EFRR), Dotacja budżetu państwa, Środki własne
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Narwi – prace uzupełniające	Sieć kanalizacyjna – 775 mb Przyłącza – 1057 mb / 165 szt. Kanał burzowy – 349 mb	Środki własne
6.	Budowa wodociągu Soce	Sieć wodociągowa – 4268 mb Przyłącza – 1796,4 mb / 70 szt. Hydranty ppoż – 16 szt.	Dotacja UE – INTERREG (EFRR), Środki własne
7.	Budowa wodociągu Doratynka, Janowo, Kaczały, Gradoczno	Sieć wodociągowa – 7396 mb Hydranty ppoż – 17 szt.	Środki własne
8.	Modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi	Wymiana technologii, budowa zbiorników wyrównawczych, remont budynku stacji	Dotacja UE – PHARE 2003 Środki własne
9.	Budowa wodociągu Lachy – Koźliki – Gorodczyno	Sieć wodociągowa – 10368 mb Przyłącza – 652 mb Hydranty ppoż – 1 szt.	Środki własne
10.	Budowa wodociągu Gramotne	Sieć wodociągowa – 1261 mb Hydranty ppoż – 1 szt.	Środki własne
11.	Modernizacja drogi do wsi Gorodzisko	Modernizacja 1375 mb drogi – warstwa emulsji asfaltowej	Środki własne

W latach 2004 – 2007 zaplanowana była inwestycja polegająca na przebudowie drogi gminnej Gorędy – Bruszkowszczyzna – Odrynki. Wniosek o dofinansowanie tego projektu był składany do Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, lecz nie uzyskał on dofinansowania.

4.2. Zadania planowane na okres 2008 – 2013.

a) Modernizacja dróg gminnych

Tab. 22 Projekty modernizacji dróg gminnych planowane na lata 2008 -2013.

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy	Koszt w PLN	Finansowanie	
				Środki UE	Środki własne
DROGI GMINNE DO 1 km					
1.	Modernizacja drogi przez wieś Ancuty	ok. 900 mb	288 000	259 200	28 800
2.	Modernizacja drogi Tyniewiczze Duże – do cmentarza	ok. 600 mb	192 000	172 800	19 200
3.	Modernizacja drogi do wsi Istok i przez wieś	ok. 700 mb	224 000	201 600	22 400
4.	Modernizacja drogi we wsi Kotłówka	ok. 600 mb	192 000	172 800	19 200
5.	Modernizacja drogi we wsi Koźliki	ok. 600 mb	192 000	172 800	19 200
6.	Modernizacja drogi do cmentarza we wsi Łosinka	ok. 200 mb	64 000	57 600	6 400
7.	Modernizacja drogi we wsi Ogrodniki	ok. 300 mb	96 000	86 400	9 600
DROGI GMINNE POWYŻEJ 1 km					
8.	Modernizacja drogi Gorędy – Bruszkowszczyzna – Odrynki	ok. 3 400 mb	1 088 000	979 200	108 800
9.	Modernizacja dróg we wsi Soce	ok. 2000 mb	640 000	576 000	64 000
10.	Modernizacja drogi Soce – Puchły	ok. 3700 mb	1 184 000	1 065 600	118 400
11.	Modernizacja dróg Przybudki – Podborowisko oraz Przybudki ferma	ok. 1 800 mb	576 000	518 400	57 600
12.	Modernizacja drogi szosa – Tyniewiczze Duże od strony Łopuchówki	ok. 1 600 mb	512 000	460 800	51 200
13.	Modernizacja drogi do wsi Radźki	ok. 1 300 mb	416 000	374 400	41 600

14.	Modernizacja drogi od Lach do szosy Gorodczyno – Klejniki	ok. 1 600 mb	512 000	460 800	51 200
DROGI GMINNE W NARWI					
15.	ul. Piaski – do przepompowni	ok. 500 mb	160 000	144 000	16 000
16.	ul. Polna, Leśna i Łąkowa	ok. 400 mb	128 000	115 200	12 800
17.	Dojazd do holelu	ok. 100 mb	32 000	28 800	3 200
18.	ul. Cicha – do ul. Bielskiej	ok. 500 mb	160 000	144 000	16 000
19.	ul. Stodolna – ul. Gnielica – do ul. Mickiewicza	ok. 500 mb	160 000	144 000	16 000
20.	ul. Mickiewicza i ul. Białowieska wraz z chodnikiem	ok. 2000 mb	640 000	576 000	64 000
20.	Ulice na osiedlu XXX-lecia wraz z chdnikiem	ok. 1400 mb	448 000	403 200	44 800
ŁĄCZNIE			7 904 000	7 113 600	790 400

b) Udział w modernizacji dróg powiatowych

Tab. 23 Projekty modernizacji dróg powiatowych planowane na lata 2008 -2013.

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy	Koszt w PLN	Finansowanie	
				Środki UE	Środki własne
1.	Modernizacja drogi Białki – Iwanki	ok. 6 800 mb	2 176 000	1 958 400	217 600
2.	Modernizacja drogi Trześcianka – Puchły	ok. 4 000 mb	1 280 000	1 152 000	128 000
3.	Modernizacja drogi Łosinka – Chrabostówka	ok. 3 600 mb	1 152 000	1 036 800	115 200
4.	Modernizacja drogi Koźliki – Gorodczyno	ok. 2 800 mb	896 000	806 400	89 600
5.	Modernizacja drogi Łopuchówka – Tyniewiczze Duże	ok. 2 200 mb	704 000	633 600	70 400
6.	Modernizacja drogi Koweła – Nowiny	ok. 2 500 mb	800 000	720 000	80 000
7.	Modernizacja drogi Odrynki – granica powiatu	ok. 3 400 mb	1 088 000	979 200	108 800

8.	Modernizacja drogi Krzywiec – Podborowisko	ok. 1800 mb	576 000	518 400	57 600
ŁĄCZNIE			8 672 000	7 804 800	867 200

W okresie programowania 2007 – 2013 planowane jest współfinansowanie inwestycji drogowych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – ERDF). Wymienione zadania spełniają kryteria Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego: Oś Priorytetowa II – Rozwój infrastruktury transportowej, Działanie 2.1 Rozwój transportu drogowego, Poddziałanie 2.1.2 Lokalna infrastruktura drogowa. Realizacja projektów modernizacji dróg powiatowych prowadzona będzie we współpracy Gminy Narew z Powiatem Hajnowskim, zarówno w zakresie opracowania dokumentacji, jak również samej realizacji inwestycji. Gmina Narew będzie partycypować w kosztach inwestycji, a także wniesie wkład rzeczowy w postaci kruszywa na remont nawierzchni.

W okresie programowania 2007 – 2013 planowana jest także budowa chodnika we wsi Trześcianka na drodze wojewódzkiej nr 685.

c) Budowa sieci wodociągowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków

Tab. 24 Projekty budowy sieci wodociągowych planowane na lata 2008 -2013.

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy	Koszt w PLN	Finansowanie	
				Środki UE	Środki własne
1.	Budowa wodociągu do wsi Cimochoy, Rybaki i Hajdukowszczyzna	ok. 7 100 mb	284 000	241 400	42 600
2.	Budowa wodociągu do wsi Puchły	ok. 4 000 mb	160 000	136 000	24 000
ŁĄCZNIE			444 000	377 400	66 600

W okresie budżetowym Unii Europejskiej 2007 – 2013, planuje się wykonać przydomowe oczyszczalnie ścieków w pozostałych wsiach Gminy Narew. Podłączenie wszystkich miejscowości do oczyszczalni ścieków w Narwi jest nie tyle niemożliwe, co nieekonomiczne, gdyż bardzo duże byłyby koszty jednostkowe podłączenia

rozdrobionych, znacznie oddalonych od Narwi gospodarstw domowych o niskim zaludnieniu.

W okresie programowania 2007 – 2013 planowane jest współfinansowanie inwestycji wodociągowych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – ERDF). Wymienione zadania spełniają kryteria Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego: Oś Priorytetowa V – Rozwój infrastruktury ochrony środowiska, Działanie 5.2 Rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska. Ponadto inwestycje wpisują się w założenia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich: Oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie – Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej.

d) Gospodarka odpadami stałymi:

1. Wdrażanie systemu segregacji odpadów i odzysku części surowców oraz odbierania odpadów komunalnych z gospodarstw domowych na wysypisko.
2. Dalsze podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarowania odpadami i ochrony środowiska naturalnego.

Finansowanie tych zadań planowane jest jedynie ze środków własnych.

e) Termomodernizacja obiektów publicznych:

1. Termomodernizacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Narwi.
2. Termomodernizacja budynku Urzędu Gminy Narew.
3. Termomodernizacja budynku Narwiańskiego Ośrodka Kultury.

Realizacja zadań termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej planowana jest w ramach większego projektu partnerskiego, który jest przygotowywany przez Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi.

f) Modernizacja świetlic wiejskich

W okresie programowania 2007 – 2013 planowany jest remont świetlic wiejskich w miejscowościach: Doratynka, Gradoczno, Iwanki, Janowo, Lachy, Łosinka, Tyniewicze Duże i Odrynki. Wymienione zadania spełniają kryteria Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich: Oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie – Odnowa i rozwój wsi.

g) Rozwój oświaty

W okresie programowania 2007-2013 planowana jest realizacja projektu polegającego na stworzeniu nowej oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży. Planowana jest partnerska realizacja projektu przez cztery podmioty: Szkołę Podstawową w Narwi, Publiczne Gimnazjum w Narwi, Narwiański Ośrodek Kultury oraz Gminną Bibliotekę Publiczną w Narwi. Zadanie to spełnia założenia Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki: Priorytet IX – Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty, Poddziałanie 9.1.2 – Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych. Projekt może być współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego.

h) Rozwój turystyczny gminy Narew

1. Modernizacja, rozbudowa i właściwe oznakowanie istniejących pieszych i rowerowych szlaków turystycznych – w ramach większych projektów partnerskich (np. z LGD Puszcza Białowieska, Euroregionem Puszcza Białowieska, Starostwem Powiatowym w Hajnówce).
2. Szkolenia z zakresu turystyki, agroturystyki i ekoagroturystyki – w ramach większych projektów partnerskich (np. z LGD Puszcza Białowieska, Euroregionem Puszcza Białowieska, Starostwem Powiatowym w Hajnówce).
3. Zagospodarowanie turystycznego szlaku wodnego rzeką Narew.

W okresie programowania 2007 – 2013 planowane jest współfinansowanie zadań z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – ERDF). Wymienione możliwe są do współfinansowania w ramach:

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego: Oś Priorytetowa III – Rozwój turystyki i kultury.
- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich: Oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie – Odnowa i rozwój wsi.
- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich: Oś 4 – Leader (w ramach działalności Lokalnej Grupy Działania)

i) Poprawa bezpieczeństwa:

Modernizacja oświetlenia ulicznego w gminie planowana jest do stopniowej realizacji przy pomocy własnych środków finansowych lub w miarę możliwości z pozyskanych funduszy pomocowych.

j) Społeczeństwo informacyjne:

W okresie programowania 2007 – 2013 w ramach rozwoju społeczeństwa informacyjnego planowana jest realizacja projektu „Wdrażanie elektronicznych usług dla ludności województwa podlaskiego – część II”. Projekt będzie współfinansowany z funduszy pomocowych Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego: Oś Priorytetowa IV – Społeczeństwo informacyjne.

5. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI NA POZIOMIE KRAJU, WOJEWÓDZTWA ORAZ POWIATU.

5.1 Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia

Podstawowym dokumentem strategicznym kraju na lata 2007 – 2013 są *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO)*. Dokument prezentuje analizę sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, formułuje najważniejsze wyzwania dla kraju w perspektywie kolejnych lat oraz określa cele zmierzające do osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej z krajami i regionami Wspólnoty.

Projekty ujęte w niniejszym planie rozwoju i planowane do realizacji na terenie Gminy Narew są zbieżne z celami NSRO. Projekty z zakresu rozbudowy i rozwoju infrastruktury technicznej wpisują się bezpośrednio w Cel 6 – Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na terenach wiejskich oraz pośrednio w Cel 3 – Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski. Projekt z zakresu rozwoju społeczeństwa informacyjnego ujęty w planie rozwoju pośrednio wpisuje się w Cel 1 – Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów państwa. Natomiast projekt z zakresu rozwoju oświaty przyczynia się do realizacji Celu 2 – Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej.

5.2. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego

Głównym dokumentem strategicznym Województwa Podlaskiego jest Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, której ramy czasowe sięgają do roku 2020. Strategia rozwoju województwa określa misję jego rozwoju, określa cele i priorytety.

Projekty infrastrukturalne z zakresu rozbudowy infrastruktury technicznej ujęte w niniejszym planie rozwoju (infrastruktura drogowa, projekty z zakresu ochrony środowiska i gospodarki odpadami) wpisują się w Cel 1 – Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa oraz w Cel 4 – Ochrona środowiska naturalnego. Zadania te zaliczyć można do Priorytetu I strategii – Infrastruktura techniczna. Projekty z

zakresu turystyki ujęte w planie odpowiadają na Cel 5 – Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego. Wpisują się one w Priorytet III strategii – Baza ekonomiczna, Działanie 2 (rozwój turystyki). Projekt z zakresu rozwoju oświaty jest zbieżny z Celem 2 - Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy. Projekt ten wpisuje się w Priorytet II – Infrastruktura społeczna, Działanie 4 (rozwój szkolnictwa).

5.3. Strategia Rozwoju Powiatu Hajnowskiego

Strategia Rozwoju Powiatu Hajnowskiego określa wizję, misję oraz cele strategiczne rozwoju powiatu hajnowskiego do roku 2015.

Projekty zawarte w niniejszym Planie Rozwoju Lokalnego są powiązane i zgodne ze strategicznymi celami tej strategii. Projekty z zakresu rozbudowy infrastruktury technicznej odpowiadają na Cel 3 – Rozwiązanie problemu infrastruktury technicznej służącej rozwojowi gospodarki, potrzebom mieszkańców i ochronie środowiska. Dodatkowo projekty infrastrukturalne z zakresu infrastruktury ochrony środowiska wpisują się w Cel 9 – Ochrona środowiska i bioróżnorodności, ze szczególnym uwzględnieniem Puszczy Białowieskiej i Doliny Górnej Narwi. Projekty związane z rozwojem turystyki są zgodne z Celem 7 strategii – Zintegrowane zagospodarowanie turystyczne powiatu. Projekt z zakresu rozwoju oświaty odpowiada na Cel 1 strategii - Dostosowanie systemu kształcenia do warunków gospodarki rynkowej i wyzwań współczesności oraz wpisuje się również w Cel 7 – Rozwój i unowocześnienie infrastruktury społecznej oraz zapewnienie powszechnej dostępności do usług publicznych i informacji. W cel 7 wpisują się również zadania z zakresu modernizacji świetlic wiejskich na terenie Gminy Narew.

5.4. Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Regionu Puszczy Białowieskiej.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Regionu Puszczy Białowieskiej, Centralna Część Krainy Żubra została opracowana na lata 2006 – 2013 przez Lokalną Grupę Działania Puszcza Białowieska (LGD PB) w ramach programu

Leader +. Strategia ta określa wizję, misję oraz cele strategiczne i operacyjne obszaru LGD PB, w którego skład wchodzi również Gmina Narew.

Projekty infrastrukturalne z zakresu ochrony środowiska ujęte w niniejszym planie rozwoju wpisują się cel strategiczny nr I – Utrzymanie wysokiej jakości zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, cel operacyjny – Ochrona środowiska przed zanieczyszczeniami. Natomiast projekt polegające na rozbudowie infrastruktury drogowej odpowiadają celowi operacyjnemu – Stymulowanie rozwoju infrastruktury turystycznej, który zawiera się w celu strategicznym nr II – Rozwój turystyki wiejskiej. W cel strategiczny nr II wpisują się również projekty z zakresu rozwoju turystyki w gminie.

5.5. Programy strategiczne Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi.

Większość zadań przedstawionych w Planie jest również powiązana z programami Strategii Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi (SGGN). Projekty infrastrukturalne zawarte w Planie Rozwoju Lokalnego wpisują się przede wszystkim w *„Program rozwoju infrastruktury technicznej SGGN”, którego głównym celem jest także rozwiązanie problemu infrastruktury technicznej służącej rozwojowi gospodarki, potrzebom mieszkańców i ochronie środowiska.* Natomiast zadania inwestycyjne nakierowane głównie na turystykę są zgodne z *„Programem rozwoju turystyki SGGN”, którego cel strategiczny mówi o zintegrowanym zagospodarowaniu turystycznym obszaru Doliny Górnej Narwi.* Stworzenie wodnego szlaku rzecznoego oraz wspomnianej już wielokrotnie tzw. małej infrastruktury w dolinie rzeki Narew jest jak najbardziej z tym celem zgodne.

6. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.

6.1. Wskaźniki w latach 2004-2007:

Tab. 25 Wskaźniki osiągnięte w latach 2004-2007.

<i>Lp.</i>	<i>Nazwa wskaźnika</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>Wartość planowana</i>	<i>Wartość wykonana</i>
1.	Długość wybudowanych sieci wodociągowych wraz z przyłączami	mb	26 831	36 572
2.	Liczba wykonanych przyłączy wodociągowych	szt.	202	152
3.	Liczba wybudowanych / zmodernizowanych stacji uzdatniania wody	szt.	2	2
4.	Długość wybudowanych sieci kanalizacyjnych wraz z przyłączami	mb	11 060	12 893
5.	Długość wybudowanych kanałów tłocznych	mb	1 616	1 616
5.	Liczba wybudowanych przyłączy kanalizacyjnych	szt.	182	347
6.	Liczba wybudowanych przepompowni ścieków	szt.	3	3
7.	Długość wybudowanych kanałów burzowych	mb	618	966
8.	Długość zmodernizowanych dróg gminnych	mb	4 349	1 375

W latach 2004 – 2007 zrealizowano większość wskaźników zaplanowanych w Planie Rozwoju Lokalnego. Nie osiągnięto jedynie dwóch wskaźników związanych z liczbą wykonanych przyłączy wodociągowych oraz z długością zmodernizowanych dróg gminnych.

6.2. Wskaźniki w latach 2008-2013:

Tab. 26 Wskaźniki zaplanowane na lata 2008-2013.

<i>Lp.</i>	<i>Nazwa wskaźnika</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>Wartość planowana</i>
1.	Długość zmodernizowanych dróg gminnych	mb	25 300
2.	Długość zmodernizowanych dróg powiatowych	mb	25 300
3.	Długość wybudowanych sieci wodociągowych	mb	11 100
4.	Liczba zmodernizowanych świetlic wiejskich	szt.	8
5.	Liczba zagospodarowanych gminnych terenów nadrzecznych	szt.	2 (w Narwi oraz w Rybakach)
6.	Liczba zrealizowanych projektów z zakresu społeczeństwa informacyjnego	szt.	1
7.	Liczba zrealizowanych projektów społecznych z zakresu rozwoju oświaty	szt.	1

7. PLAN FINANSOWANIA PROJEKTÓW DO REALIZACJI.

7.1. Okres 2004 – 2007.

Plan finansowania zadań inwestycyjnych wynikających z niniejszego Planu Rozwoju Lokalnego na poprzedni okres programowania 2004 – 2006 oraz rok 2007 przedstawia tabela 31. Źródłami finansowania Planu były: budżet jednostki samorządu terytorialnego (Gminy Narew) oraz dotacje z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej:

- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR),
- Program Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina INTERREG IIIA / TACIS CBC
- Program Phare 2003

Tab. 27 Plan finansowania projektów inwestycyjnych Gminy Narew w okresie 2004 – 2007 (w zł).

Lp.	Projekty zrealizowane	Koszt projektu	Planowany sposób finansowania	
			Budżet JST	Fundusze strukturalne UE
1.	Wodociąg Odrynki – Gorędy – Bruszkowszczyzna (2004)	399 629,80	399 629,80	–
			100%	–
2.	Wodociąg Białki (2004)	256 060,44	256 060,44	–
			100%	–
3.	Budowa studni we wsi Iwanki (2004)	109 026,75	109 026,75	–
			100%	–
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Narew (2005 – 2006)	3 301 654,12	894 800,08	2 123 694,77
			27%	
			283 159,30	64%
Dotacja budżetu państwa – 9%				
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Narew – prace uzupełniające (2006)	901 130,96	901 130,96	–
			100%	–
6.	Wodociąg Soce (2005)	281 124,10	159 163,53	121 960,57
			56%	44%
7.	Modernizacja stacji uzdatniania wody w Narwi (2006)	1 488 270,60	372 067,65	1 116 202,95
			25%	75%
8.	Modernizacja drogi do wsi Gorodzisko (2005)	179 086,30	179 086,30	–
			100%	–
9.	Wodociąg Doratynka, Janowo, Kaczały, Gradoczno (2007)	291 571,79	291 571,79	–
			100%	–

10.	Wodociąg Lachy – Koźliki – Gorodczyno (2006)	483 357,74	483 357,74	–
			100%	–
11.	Wodociąg Gramotne (2006)	69 036,11	69 036,11	–
			100%	–
RAZEM		7 759 948,71	4 398 090,42	3 361 858,29
			40%	60%

7.2. Okres 2008 – 2013.

Plan finansowania zadań inwestycyjnych wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego na kolejny okres 2008 – 2013 przedstawia tabela 32. Potencjalnymi źródłami finansowania Planu są tak jak w poprzednim okresie budżet jednostki samorządu terytorialnego (Gminy Narew) oraz dotacje z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego (RPOWP).
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW).
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (POKL) – komponenty regionalne.

Kwoty określone na realizację projektów z okresu 2008 – 2013 zostały określone w sposób szacunkowy i mogą ulegać zmianom, w miarę powstawania planów, dokumentacji i kosztorysów na kolejne zadania. W przypadku inwestycji z zakresu ochrony środowiska potencjalnymi źródłami finansowania są tak jak w poprzednim okresie mogą być także Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Ekofundusz.

Tab. 28 Plan finansowania projektów inwestycyjnych Gminy Narew w okresie 2007 – 2013.

Lp.	Projekty do realizacji	Koszt projektu	Planowany sposób finansowania	
			Budżet JST	Fundusze strukturalne UE
1.	Budowa wodociągów	444 000	66 600	377 400
			15%	85%
2.	Modernizacja dróg gminnych	8 096 000	809 600	7 286 400
			10%	75%

3.	Modernizacja dróg powiatowych	8 096 000	809 600 10%	7 286 400 75%
4.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Poziom wydatków nie został jeszcze określony (koszty będą ponosić głównie właściciele nieruchomości)		
5.	Gospodarka odpadami	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		
6.	Termomodernizacja obiektów publicznych	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		
7.	Modernizacja świetlic wiejskich	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		
8.	Rozwój oświaty	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		
9.	Rozwój turystyki	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		
10.	Poprawa bezpieczeństwa	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		
11.	Społeczeństwo informacyjne	Poziom wydatków nie został jeszcze określony		

7.3. Kondycja finansowa Gminy Narew.

Sytuację finansową Gminy Narew w latach 2004 – 2007 przedstawia tabela 29.

Tab. 29 Kondycja finansowa Gminy Narew w latach 2004 – 2007.

Wyszczególnienie	w tys. złotych			
	2004	2005	2006	2007
Uzyskane dochody, w tym:	6 698	8 333	10 195	9 214
dochody własne	3 362	3 811	3 686	
Poniesione wydatki, w tym:	6 009	9 209	11 105	8 638
wydatki inwestycyjne	609	2 804	3 370	
Ogólne zadłużenie gminy na koniec danego roku	183	764	1 287	1 137
Procentowy udział długu w stosunku do osiągniętego dochodu	2,73%	9,24%	12,62%	12,34%

Przewidywana kondycja finansowa Gminy Narew na lata 2008 – 2010 jest przedstawiona w tabeli 30.

Tab. 30 Przewidywana kondycja finansowa Gminy Narew na lata 2008 – 2010.

Wyszczególnienie	w tys. złotych		
	2008	2009	2010
Uzyskane dochody, w tym:	7 788	7 417	7 508
Poniesione wydatki, w tym:	8 266	7 160	7 272
Ogólne zadłużenie gminy na koniec danego roku	1 465	1 305	1 108
Procentowy udział długu w stosunku do osiągniętego dochodu	18,81%	17,59%	14,76%

8. SYSTEM WDRAŻANA.

System wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew będzie skuteczny, ponieważ na etapie jego tworzenia był on konsultowany z mieszkańcami gminy za pośrednictwem sołtysów i na sesjach Rady Gminy. Zatwierdzenie dokumentu w formie uchwały nadaje Planowi Rozwoju Lokalnego rangę oficjalnego dokumentu będącego podstawą do polityki inwestycyjnej na najbliższe lata. Plan szczegółowo będzie prezentowany na spotkaniach wiejskich, jego zapisy znajdują się w Biuletynie Informacji Publicznej Gminy Narew oraz na stronie internetowej Gminy Narew.

Głównym inicjatorem oraz wykonawcą Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew będzie Wójt Gminy. Jako organ wykonawczy, zgodnie z art. 30 ust. 2 pkt 2 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku, Wójt wyda zarządzenie w sprawie sposobu wykonania uchwały zatwierdzającej Plan. Zarządzenie to określi szczegółowo zadania do wypełnienia, sposób i termin ich realizacji, pracowników Urzędu Gminy Narew bezpośrednio odpowiedzialnych za ich wykonanie oraz osoby nadzorujące. Zaplanowane zadania będą głównie wdrażane przez Urząd Gminy Narew jako aparat wykonawczy Wójta Gminy. Dotyczy to w szczególności takich czynności jak:

- przygotowanie dokumentacji technicznej,
- uzgodnienia pozwoleń na budowę,
- przygotowanie i składanie wniosków aplikacyjnych środki pomocowe z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,
- wyłonienie wykonawców na podstawie nowej ustawy o zamówieniach publicznych zgodnej z przepisami Unii Europejskiej w drodze przetargu nieograniczonego,
- nadzór nad wykonawcą robót (inspektor nadzoru),
- odbiór końcowy inwestycji,
- raportowanie częściowe i końcowe.

9. SPOSOBY MONITOROWANIA, AKTUALIZACJI, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew będzie monitorowany w sposób ciągły i regularny, z określonym odstępem czasowym. Pomiar wskaźników planu będzie przebiegał systematycznie – corocznie. Dane będą pochodziły głównie ze źródeł własnych Referatu Gospodarki Komunalnej i Referatu Organizacyjnego Urzędu Gminy Narew. Wskaźniki produktów będą określane głównie w oparciu o protokoły odbioru robót. Natomiast źródłem informacji dla rezultatów wdrażania Planu Rozwoju będą dane Referatu GK Urzędu Gminy Narew (np. ilość zużywanej wody, ceny za odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, nowe podmioty gospodarcze). Dodatkowo zewnętrznym źródłem informacji będą np. badania Wojewódzkiego Instytutu Ochrony Środowiska, badania SANEPID-u, dane Urzędu Statystycznego. Będą także prowadzone sondaże wśród mieszkańców gminy, mające odpowiedzieć np. na pytania jak poprawiły się ich warunki sanitarne, czy też zdrowotność.

Osoby odpowiedzialne za terminowe wykonanie Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew określi zarządzenie wykonawcze Wójta Gminy. Wójt będzie miał obowiązek przedstawiania sprawozdań z wykonania planu Radzie Gminy Narew – raz na pół roku odnośnie całego planu oraz na każdej sesji rady gminy odnośnie bieżących inwestycji, pozyskanych środków i innych działań wynikających z realizacji planu.

Plan Rozwoju Lokalnego uwzględnia możliwość jego uzupełnienia o kolejne zadania i projekty wynikające bezpośrednio ze zmian w programach operacyjnych. Procedurą aktualizacji Planu, zgodnie ze swoją kompetencją, zajmować się będzie Komisja Rozwoju Gminy Rady Gminy Narew. W pracach komisji uczestniczyć będą mogli wszyscy radni, a także mieszkańcy Gminy, którzy o terminie i planowanej tematyce obrad zostaną powiadomieni za pośrednictwem sołtysów. W sprawach spornych będą organizowane zebrania wiejskie mieszkańców w miejscowościach, których te sprawy dotyczą w celu osiągnięcia kompromisu.

Gmina Narew zakłada następujące sposoby oceny Planu Rozwoju Lokalnego:

- Badania, ankiety, sondaże wśród mieszkańców Gminy Narew.
- Zlecenie badań innym zewnętrznym instytucjom specjalistycznym, np. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, SANEPID.
- Opinie lokalnych przedsiębiorców.
- Opinie kierowników jednostek administracyjnych podporządkowanych gminie.
- Spotkania z sołtysami i radnymi podczas obrad sesji Rady Gminy Narew.
- Ocena realizacji zadań i projektów wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego będzie również dokonywana w każdym roku na sesji absolutoryjnej.

Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew jest dokumentem otwartym i powinien on być uzupełniany poprzez wpisywanie nowych zadań organizacyjnych i inwestycyjnych raz w roku kalendarzowym, w okresie planowania budżetu na kolejny rok. Postulaty w zakresie jego aktualizacji i uzupełnienia przyjmuje Wójt Gminy Narew. Mogą je składać radni, organizacje pozarządowe, nieformalne grupy mieszkańców, organizacje powiązane z budżetem gminy (jednostki podległe gminie), jak również spółki prawa handlowego.

Public Relations Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Narew był na etapie tworzenia szeroko konsultowany z mieszkańcami gminy za pośrednictwem sołtysów i radnych, wobec tego opinia publiczna jest poinformowana o celach, założeniach i kierunkach rozwoju przyjętych w Planie. Wśród mieszkańców obserwuje się świadomość niedostatecznego wyposażenia gminy w podstawową infrastrukturę techniczną i przekonanie, że jej brak stanowi główny powód ograniczenia rozwoju Gminy. Wobec tego, zadania przyjęte do realizacji mają szeroką akceptację i poparcie lokalnej społeczności jako działania

zmierzające do rozwiązania kluczowych problemów. Mieszkańcy gminy będą nadal starannie informowani przez Wójta o założeniach Planu Rozwoju Lokalnego i etapach realizacji zadań w nim przyjętych na zebraniach wiejskich oraz za pośrednictwem sołtysów i radnych. Wzmianki zamieszczane będą również na stronie internetowej Gminy Narew. Każda nadarzająca się okazja będzie wykorzystana do budowania pozytywnego wizerunku Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew.

Wójt Gminy Narew będzie informował o terminach przyjmowania wniosków oraz postulatów od wymienionych wyżej grup oraz o kryteriach kwalifikacji zadań i projektów, uzupełniających Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Narew.

BIBLIOGRAFIA

1. Strategie rozwoju społeczno – gospodarczego gmin – członków Stowarzyszenia Gmin Puszczy Białowieskiej: „Raport o stanie Gminy Narew” – Białystok, październik 1999r.
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew – Narew, 1999r.
3. Strategia rozwoju turystyki w gminach Puszczy Białowieskiej – Gmina Narew – Toruń, 1999r.
4. Podstawowe informacje z Narodowego Spisu Powszechnego – gmina wiejska Narew – Białystok, 2003r.
5. Powszechnie dostępne dane Głównego Urzędu Statystycznego (strona internetowa GUS).
6. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2000 rok, Warszawa 2000.
7. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003 rok, Warszawa 2003.
8. Dane Urzędu Gminy Narew.
9. Zadania gmin i powiatów w państwie członkowskim Unii Europejskiej – Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2003.
10. Źródła i zasady finansowania inwestycji w ochronie środowiska w Polsce – informator, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, październik 2001.
11. Jacek Kawala, Tadeusz Bagiński, Zbigniew Jędrzejewski, „Realizacja projektów infrastrukturalnych w gminach wiejskich”, LEMTECH Konsulting Spółka z o.o., Kraków 2002.
12. Jacek Kawala, Tadeusz Bagiński, Zbigniew Jędrzejewski, „Sposób na finansowanie inwestycji komunalnych – jak skutecznie przygotować inwestycje pod wymogi funduszy pomocowych”, LEMTECH Konsulting Spółka z o.o., Kraków 2001.
13. Maria Sierpińska, Tomasz Jachna, „Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000
14. Dorota Michaluk, „Z dziejów Narwi i okolic”, Białystok – Narew 1996